

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

8. AASTAKÄIK. — JUUNI 1926

Kasvatusteaduslik ajakiri „KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1926. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna peaarõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

„Kasvatuse“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kergetes köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.

1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk., 1925. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Hvalikkude algkoolide seadus.

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Üuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika. Prof. Hergeti järele J. Volt ja J—n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcelos'i järele Prantsuse keelest M. Mihelson.

L a d u: Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas, Rataskaevu tän. 22. Kõnetraat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, on kulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“ eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „K a s v a t u s“ vliib nende äriteated otsekohe kõige püsivamalle tarvitajaile — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskoolutused „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj—2000 m., 1/2 lehek.—1000 m., 1/4 lehek.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetus ja talitus.

Address: Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 6

Juuni 1926.

8. aastakäik.

SISU: Esteetiline kasvatus ja töökool — ld K—. Ortopeediline võimlemine koolis — K. Hinzer. Kasvatusliku mõju piirid — P. Truusmann. Schveitsi koolioludest — A. Veiderman. Matemaatika õpetus ja tegelik elu — H. Summer. Organisatsioonide teated. Õpetajate töö- ja palgaoludest välismail — J. R-o. Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid.

Esteetiline kasvatus ja töökool.

—ld K—.

Euroopalise kultuuriühiskonna eluolutingimused — sotsiaal-majanduslikud, vaimukultuurilised j. m. — on viimaste aastakümnete vältusel põhjustanud tähtsaid muudanguid inimüksuse psüühikas, on toonud kaasa mõnedki enneolematud avaldusvormid ja väärtuste ümberhinnangud. Meie hingeühend on hoopis teine, kui oli see antiik kreeklasel või roomlasel, sisemuselt erinev meie põhiliselt keskaegsest barbarist, renessansi ja reformatsiooni, valgustusaastastaja ja hilisema, veel võnkumatu kapitalistliku süsteemi inimesest. Lõpuks on igale selge seegi vahe, mis on eel- ja pärastõjajaegse generatsiooni hingestruktuuris. Jämedatoimse psüholoogilise lahtuse (eritluse) mõistepärased hingekomponendid näivad ikka samad, kuid lähemal kokkupuutumisel ilmnevad kohe nende sisus ümberpaigutused, ühede algosakeste kokkutõmbumised, rudimenteerumised, teiste paisumised mõjurikkaiks, elulisiks. Hinge elastne, voolav mass muutub alalõpumatult ja vahetpidamatult nii üksikus kui ühiskonnas: täna on teissugune kui eile, homme eraldub mõlemist. Kui hing ei muutu, siis ta tardub mehanismiks, puuneb ja sureb.

Olulisemaid hingekomponentide ümberpaigutumisi kaasaegses hingestruktuuris on emotsioonialal, peale muu, *usutunde transformeerimine ja lahumine esteetilisesse tundesse*. See transtsendentsele vihjav elamus on kaotanud asteastmelt omi spetsiifilisi liitosakesi, ja on, väljajätete alalises kasvamises, sulamas praegu esteetilisesse suhtumisesse, elu ja maailma immanentsesse, kunstiomasesse aistimusesse ja tunnetamisesse, väärtamisesse. Konventsionaalse, tingimusliku tõsiasjana on veel liikumas tegevelus see vanemaist kultuurielusuhetist ülevõetud emotsionaalala liitosa, aga tõeliselt on ta sisu valgunud teisale, ta on langenud välja reaalsete, tegelikult maksvate hingeolengute reast. Esteetiline elamus on absorbeerinud usuilise elamuse kaasaeglaste psüühikas, kõik religioositeedi rabelevad galvaniseerimiskatsed ei suuda seda elustada. Seepärast on olemise reaalkahtustega muganduda püüdev uuenduslik kool võtnud emotsionaalala kasvatustegurina eeskätt esteetilise elamuse, esteetilise suhtumise olemasse.

Kui on tegemist kooliga, peab kohe märgitama, et vana vitae discimus, non

scholae on mõeldav ikkagi ainult koolikasvatuse konventsiooni raamis, mis on uuenduslikus koolis küllalt veel elu- nõuetele kohandamatu — päriussea- duse alusel. Lisaks on uuenduslik kool seni eeskätt teoorias, mitte praktilises rakenduses. Ja iga teooria on *paratamatult eelajajärgu töösaavutuste ülevaatlik kokkuvõte* (kaasaja loov töö ei võimalda sünteesi!), teooria silmad on alati kuklataga, ta tegutseb lahu konventsionaalväärtustega enam kui loovate reaalväärtustega, konstrueerib ennemini lagunevale ja väljasurevale kui sündivale ja kasvavale. On siis loomulik, et uuenduslik kool esteetilise kasvatus- e nõuetes pole kaugeltki ühtlane. Ja selle kasvatusala väärtamine ühes teostami- sega oleneb üksikute tüübiesindajate: 1) asendist konventsionaal- ja reaal- väärtusile ning 2) õppe- ja õpilasmater-jali tundmisest, 3) eesmärkide tegelikust teostamisvõimest. Kuid eluliselt väärtuslikumaks tuleb pidada ikkagi seda koolitüüpi, mis viimse võimaluseni tõr- jub koolikasvatusest *koolilise* ja asen- dab selle *elulikkusega*, sest ainult sel määral, kui võrd kool on ühenduses elava eluga, võib ta püüda tegevelu etteha- ravale, ennatavale kujundamisele, peda- googilisele profilkaktikale.

Meieaegse empiirilise psühholoogia, eriti kunstimaitsengu ja kunstiloomingu psühholoogia teadmiste ja kogemuste asendilt on emotsionaalsel hingelal esteetiline elamus üldinimlik, kõigile normaalsele inimestele põhiliselt omane¹⁾. Sest ajast peale, kui üldse kõnet inim- vaimust, on alati ja igalpool olnud esteetiline looming ja esteetiline maitseng. Selle elamuse sugemed ulatavad kauges- malegi veel: looma- ja vast ehk taime- riikigi. „Kõik senised fiktsioonid too- vad äratundmisele, et pole miski *laadi- list* vahet loova ja mitteloova eeldusis, ja kõik vihjab õigele lahendusele, et oluline on *astme* vahe. Mitte põike- normaalsust, vaid ülennormaalsust mär- kame loovas inimeses, mitte tüübist põikunud eriomadust, vaid tüübilise eri- list tõusengut — niisugune on Richard

Müller-Freienfels'i²⁾ seisukoht esteetilise loomingu ja maitsengu suhtes, mis ei erine palju teistegi³⁾ vastava ala uurija- te omast. Hajutatud on müüdid issanda vaimu pealetulemistest ja muusade kin- gitusist üksikuile. Kõik on saanud samu kinke — ühed rohkem, teised vähem. Igal inimesel on inspiratsioonieelseid ja inspiratsiooni olenguid, väljendus- ja ku- jundustarvet, loomuliku arenemise kor- ral omajagu kujundamisoskusigi. Ainult need kas on sünnipäralt tuhmülmelised, jõuetumad, või on depotentseerunud ja moonunud ebasoodsais ümbrusmõjutu- sis. „Teatavasti pole vastuvõtlikkusest kunsti tarbeks nagu loomiseeldusedki miski eriline hingetehe, mis puudub täiesti inimenamikul. See on kas tõu- seng või ainult sugemete loomulik aren- damine, mis idus igas üksikus, kuid puudulikult arendatud või jälle moon- dunud argipäevseis askeldusis“⁴⁾. Haju- tatud müüdi asemele on tekkinud tege- lik ülesanne: *arendada elulise otstarbe kohaselt kunstilise maitsengu ja loo- mingu sünnilt antud sugemeid seda sihti, mis viib eesmärgile kõige vähema jõukulutusega ja annab, või vähemalt tootab kõige paremaid saavutusi*. Meie olusuhetes kandub selle ülesande kaa- luvaim osa koolikasvatusesse, sest kooli on koondunud kaasaegne õpetus- ja kas- vatustöö kodunt, kirikust ja mujalt.

Üldises esteetilises kasvatuses on oluline kõige pealt *esteetilise valdkonna tunnustamine*, esemevääriline suhtu- mine kõigisse, mis ilus, kaunis ja koos- kõlaline, esteetilise elamuse (laiemas mõttes) hinnang meie immanentse elu ja maailma aistimuse ja käsitluse seisu- kohalt. Esteetilise elamuse väärtamine on ju individuaalne, nagu iga muugi väärtamine — suum cuique —, aga praegustes olusuhetes kasvab järjest see indiviidide rühm, kelle elus see te-

²⁾ Richard Müller-Freienfels, Psychologie der Kunst II, 1923, lhk. 247 (Psychologie des Schaffens).

³⁾ Ernst Meumann, System der Ästhetik, 1919, lhk. 817, 40 jne., lhk. 961 j. m.

Ernst Meumann, Ästhetik der Gegenwart, 1919, lhk. 1522 j. m.

Lisaks B. Croce ja M. Dessoir'i kirjutusi.

⁴⁾ Richard Müller-Freienfels, Psychologie der Kunst I, 1922, lhk. 51, s (Psychologie des Kunstgenissens).

¹⁾ Vrd. Conrad Schubert, Bildende Kunst in der Erziehungsschule (W. Rein'i Handbuch der Pädagogik V, 1906, lhk. 175).

gur ikka rohkem ja rohkem mõõduandev. Ja esteetiliselt suhtuvate arvulisele kasvamisele ning esteetilise kultuuri süvenemisele peab kaasa aidatama, kui ei taheta tõrjuda hingeühendist seda kõrgemat emotsiooniala madalamate kasuks. Saksa rahvakasvatusest innustunud A. J. Langbehn kirjutas ju 1890: „Haridus on surnud, kui ta ei puuduta mingeid südamehelsid“¹⁾ ja: „Uuestikasvatav vaim võib sel korral olla ainult see, kes elab saksa taidurites, kui need võtta kõige avaramas ja parimas mõttes: need on *südamehariduse* esindajad, kuna õpetlane sellasena põhimõtteliselt, sagedasti aga harrastab ainuüksi mõistusharidust“²⁾. Kunstimeele lahtikütkestamine üldises esteetilisest kultuuris on läbiviidav vastava koolikasvatuse kaudu, mis arendab kunsti- ja loodusesteetilise maitseinguvõimet. Lisaks peab enesestmõistetavalt kättesaadavaks tehtama kunstivara galeriide, muuseumide, teatrite kaudu. Need asjaolud mõjustaksid kogu elu esteetistumise — välismisest sügava sisemiseni — ja viiksid emale madalast ja alaväärtuslikust. Soodsaid aluseid selleks on inimmaterjalis ja võimalusi leiduks asjakohase tahtmise korral. Pelata lausa kultuurivaenulisi arvestusi, et esteetiliste nõuete sugenemisel tõuseks üldine viletsusetunne rahuldamisvahendite puudusel³⁾, on täiesti ekslik: tulud on siin palju suuremad kui kulud. Esteetilise suhtumise elulist väärtust märkis ka Oswald Külpe, „sest esteetiline ja teadusepärane suhtumine kuuluvad kultuuriinimese algõueteesse, nagu töö ja puhkus. Seepärast murrab omale tee kunstiline ja teaduseline and sama rõhuga kui nälj ja janu“⁴⁾. Ja Ernst Meumann: „Meie ihkame oma keha ja liigutuste kaunidust, meeldivat riietust, ilusat elutuba, ilusaid majariistu, tööriistu, mööblit, samuti kauneid kombevorme, elu- ja kohtlemisvorme, ilusat keelt ja kõnet;

selle nõudega me läheneme *kõigile* inimesile *kõigis* nende elu tegevustes; üksik võib viljeldada seda püüdu ja nõuet suurema või vähema anduvusega, vähem või enam teadlikult, kuid kunagi ei puudu need normaalsel inimesel, ja keegi ei luba pikemaks ajaks kaasinimesele ilmset maitsetust või jõhkraat põrget selle vastu, mida ta nõuab esteetilisena“¹⁾. Sest ja eelnevalt selgigu ühtlasi, missugustesse valdkondadesse ulatab üldine esteetiline kasvatus.

Võtetes ja vahendites erineb üldkooli esteetiline kasvatus üldisest esteetilisest kasvatuses seevõrt, kuivõrt üldkooliealine inimmaterjal erineb väljaspool-koolilisest. Lähem eesmärk koolipärasest esteetilisest kasvatuses on aluste rajamine edaspidiseks edasiarendamiseks. Otstarve on üldine: esteetilise elamuse süvendamine, avardamine, väljendustarve ja kujundusoskuste, tehnika (teatavais piires) arendamine — loova esteetilise suhtumise alal: retseptiivse, maitseingulise suhtumise valdkonnas jälle esteetilise aistimusvõime, sissetundmise, kontemplatsiooni olemuse intensiivsemaks, pinevamaks tegemine, meeldivuse-mittemeeldivuse tundeala süvendamine, arvustus- ja väärtamisvõime mitmekülgistamine ja tõstmine. Lisaks veel esteetilise ala puht- ja kõrvalesteetiliste komponentide kasutamine isiksuse õilistamiseks välises esinemises ja sisemuses. Kool peab kaasa aitama kunsti- ja loodusesteetilise maitseinguks ja kasustuseks *kõigil*, sünnilt kunstiaandelisi peab kool peale selle juhtima kunstiloomingu aluste juure, missuguseid võiks hiljem edasi harida kas vastavas õppeasutuses või iseseisvalt. Katselisesteetilised uurimused (Max Dessoir, Ernst Meumann j. t.) on teinud kindlaks, et retseptiivne ja loominguine esteetiline suhtumine teineteist vastamisi süvendavad ja avardavad: täiesti loominguvõhik maitseja ja maitsealage looja on poolikud ja abitumad²⁾.

¹⁾ Von einem Deutschen, Rembrandt als Erzieher, 1890. Hilisem väljaanne lhk. 315,3.

²⁾ Von einem Deutschen, Rembrandt als Erzieher, 1890; hilisem väljaanne lhk. 47.

³⁾ Lexikon der Pädagogik II, III, 1921, E. M. Roloff, lhk. 108² j. e. M. Speyeri artikkel.

⁴⁾ Oswald Külpe, Grundlagen der Ästhetik, 1921 lhk. 37.

¹⁾ Ernst Meumann, Aesthetik der Gegenwart, 1919 lhk. 152¹⁵.

²⁾ Vdtg. Ernst Meumann, System der Aesthetik 1919, lhk. 111, 112 ja A. Herget, Die wichtig Str. im pedag. Leben der Gegenwart II, 1921, lhk. 37 — tsitaat Albrecht Dürer'ist.

Nooruspsüholoogia (lapsepsüholoogia) on veendunud, et koolinoorus on eriti vastuvõtlik esteetiliselle kasvatusesele oma sisemuse poolest. Koolipraktika kinnitab kogemuslikult sama. „Noorus on täitsa omapärane inimlik, millel mõnes suhtes väga vähe ühist on täiskasvanuga. Ja mitte alati ei saa täiskasvanu peale vaadata kui igas suhtes enamarenenu peale, võib pigemini öelda, et täiskasvanu on „depotentseeritud laps“? Kui nüüd vaadelda neid inimesi, kes armastavad kunsti, kes esteetiliselt naudimisvõimes silma torkavad, või kes on kunstiliselt tegevad, siis on need ligidalt sugulased noorustüübiga: nende hingeline struktuur osutab palju sarnasust lapsega. Vana tõde iseenesest, kuid seda tuleb põhjani ja kõigis peenustes järele katsuda. Juba tajumine näitab sarnasusi: lapse ja kunstniku inimese taju on kõige tugevamalt seotud sisehingelisega. Nii taju kui ettekujutus on mõlemad arenenud ühest juurest, nimelt nägelis-pildilisest kujutlusest. Sisemised pildid võivad olla seetõttu sama selged kui välised. Välist elatakse läbi pildina. Piltlik, vaatlik omadus, eideetlik hingeelu inimeses kestab harilikult kuni puberteedini. Puberteedi ajal hakkavad teised omadused ülivõimu võtma, tundmus, sissetundmine jne., kuna noorusfaasile omane eideetlik struktuur kahvatub. Kunstnikul jääb ta aga alles. Isegi mõeldakse konkreetseis piltides¹⁾. Sellane on paralleel lapse ja kunstniku vahel, mis ühtlasi iseloomustab lapse psüühika olulist külge. „Kuni viieteistkümne aastani on nad ju kõik kunstnikud“ — arvas tuttav kunstnik joonistamisõpetaja: „aga siis nagu hakkavad iseendid kartma“. Peamiselt samad on Ernst Meumann'i uurimistulemused²⁾, mis kinnitavad, et laps omab võrdlemisi täiskasvanuga rikkalikku kunstimeelt, kuigi mitte niivõrt produktiivset, kavakindlat,

nut-loovat, kui reproduktiivset, jäljendavat, maitsengulist. Siin aga peabki vahele haarama eesmärgi-teadlik ja kavakindel asjaomane kasvatus. „Kui lastes tahetakse kasvatada esteetiliselt meelt, nii et see ka pärast ära ei kaoks, tuleks neis eriti viljeldada nägelikku selgust ja lõbutunnet sellest, õpetada teadmisi kujukalt, seda meelt alati ärkvel hoida joonistamisega, muinasjuttudega, elavate jutustustega. Vaks vahet on aga sisemisest selgusest, kujukusest kuni kunstnikulise kujundusvõimeni. Sest alles kujundamise oskus teeb kunstnikuks. Aga ka seda võimet saab juba lastes äratada.“³⁾ Kõigist eelnevast ilmneb uuendusliku kooli kunstipedagoogiline ülesanne. Selle koolitüübi eriteeneks on just esteetiliselt suhtumise esemevääriline hindamine, soliidne materjalitundmine ja viljakas, tulemusi-tõotav meetod — järelelamine ja järeltegemine töös, isetegevuses, mis lõpuks hargneb uut-loovaks — loomingu-likes eneseteostuses.

Uuendusliku koolina tuleks võtta kõike neid üldjoonis ühinevaid, varjundis aga erinevaid koolitüüpe, mis asuvad tööpõhimõtte alusel ja missuguseid seepärast nimetatakse üldterminiga *töökool* (saksa Produktions-Schule, Tat-schule, Arbeitsschule, Erlebnisunterricht, Werkunterricht jne.). Selle koolitüübi aluseks on teatavasti teadmiste, oskuste, üldse hariduse omandamine õpiesemete kättetöötamises õppiija sisemisest võrsuva isetegevuse, järelekujundava ja loovaltkujundava töö kaudu. Arvestatakse 1) *eeldusi* valitud õpieseme saabumisprotsessi järeldamiseks, 2) *järelelamist* töös — kõigis selle saabumisstaadiumes: elamuses, väljenduses, kujundamises (Alois Fischeril: probleemiteadvus, kavandus, teostus, arvustus). Õppeained on kultuurihüved. Neis kultuurihüvedes sisalduvate, immanentsete kultuuriväärtuste avamine ja harivalt kasustamine eeldab seesugust suhtumist neisse, mis ainult võimalik vahetumas tööpärasel järelelamuses ja loomingu (G. Kerschens-teiner). Mõistepärane sõnaseletus ei küüni lähedalegi esemise peituvaile kultuuriväärtusile. Samati eseme „vaatle-

¹⁾ Prof. *Jaensch'i* ettekanne Saksa esteetika ja kunstiteaduse kongressilt 1924 Joh. Semperi refereeritult „Looming“ 9, 1924, lhk. 694¹⁰. (Lühemalt refereeritud Zeitschrift f. d. Kunst und Kunstwissenschaft 1924, detsembri number).

²⁾ *Ernst Meumann*, Vorlesungen u. s. w. I, 1922 lhk. 526 j. e.

³⁾ Prof. *Jaensch'i* ettekande referaat „Looming“ 9, 1924, lhk. 294²⁸.

mine“. Sest kultuurihüve on loodud töös ja selle vähegi sügavam ja avaram tunnetamine eeldab järelelamist vahetumas tegevuses, konstrueerivas töös. Pestalozzi harrastatud vaadeld (Anschauung) on ju heagi, aga jätkuv mitte: „Vaadeldi kaudu ei õpita tundma asjade olu, vaid tööpärases läbitöötamises (Bearbeitung) alles“¹⁾. Kõike õppeaineid omandada õppijast väljatungiva tegevustahetega, õppija sisemusega ühenduskiindlas, järelelervas ja loovas töös edaspidiseks loova töö jätkamiseks — see on töökooli meetod. Esteetilisest kasvatuses on, see ühtlasi *ainus* meetod, mis lähendab eesmärgile.

Töökooli teene kultuurialal on selles, et see koolitüüp julges tunnustada reaalkaasvõtte üleolu konventsionaalsete vastu, mõistis hinnata kaasaegse tegelekultoleva elulist väärtust edaspidise, tulevagi otstarveteks asendilt. Nii ei saanud vältida töökooli esteetilist elukülge, esteetilise olemust. Töökooli kunstpedagoogika püüab rakendada kõike kaasaegse noorus- ja kunstisühologia, katsetelise esteetika saavutusi esteetilise suhtumise pedagoogiliseks arendamiseks, süvendamiseks, tihendamiseks ja avardamiseks ses veendumuses, et see emotsionaalala on praegusele inimesele erilise väärtusega, aga tulevasele veel enam. Otstarve — inimese elu ja olemise ühtlustamine, sisustamine, hingetehete süntees esteetilisest maailma-aistimusest ja ilmakäsitlusest; lähem eesmärk — loodus- ja kunstiesteetilise ala kasustamine, vastavate annete puhul kunstiteodangu rikastamine; siht — nende väärtuste vallutamine töös — need on töökooli kunstipedagoogika alused.

Töökooli väljapaistvamad rajajad on võtnud esteetilise kasvatuses tõeselt. „Iga haridus peab või peaks olema kunstiline (künstlerisch). Seni on meie haridus eeskätt teaduslik. See on kõige pahe juur. Sest lapsed ei näe maailma mitte teadlase, vaid taiduri silmaga“²⁾. Kunst võrsus sisemusest nagu religioongi, on isikliku siseelu enesetunnustus (Selbstbekenntnis), pole äraõpetatav põh-

jani, vaid ainult avaldusvahendid on edasiantavad. „Kuid ei peagi ju, nii kõlab vastuväide, nagu ülemaal ju öeldud, sugugi kõik saama taidureiks. Kindlasti mitte, kuid nad peavad õppima mõistma maailma kunstiomaselt; kosmost kunstitootena, kui organooni, elusana. Elu ümberringi, kui teadusepäraselt täiesti ümberhaaramatut, kuid kunstipäraselt läbielatatavat. Teaduslikud tuletised vahelduvad aastasajast aastasatta, filosoofilised süsteemid lahuvad üksteises. Ükski teadus ei omista enesele au olla avanud või avada võida miski alal viimast võistlust. Ignoramus, et ignorabimus. Peavad siis õpilased, kellest vaid mingi väljavalik esile või läbi tungib teaduslikule kutsekarjäärile, üliküllastatama teaduse varemiste saavutustega? Aga kunstniku silmaga lubab end mõista loodus ja tervikuna ümber haarata. Iga vähemgi kunstitööde on tükk enesesuletut maailma. Nii läheneb taidur sügavusklikuna elu kooskõllalisusele. Tema kajastub maailm, mida ta kuidagi ei suuda mõista, küll aga tunda ja maitsta ja tahta loomingus uuesti kajastada. Ja iga inimene, teaduse- ja taitepäraselt koolitamatugi, võib ja peab muretsema sel teel jõudu asetada maailmaga ühiskõllasse. Ja pole see sugugi meie poolt esiletargutatud nõue, vaid see on ju lapses ja kindlasti loomuski sisalduvaid eluvajadusi“¹⁾. Nii Ludwig Gurlitt lausund ju 1909. A. Herget'i asend esteetilise toodangu mõju suhtes ilmub järgnevalt: „Tegutsemine sellelaadilise toodanguga omab, nagu kogeb igaüks, kes sellele andub, õilistava jõu, mis pole asendatav millegi muuga. See on sõnuleseletamatu igatahes, aga igaüks tunneb seda, kes laskub ehtsasse kunstitootesse. Ülendunult ja selginult pöördub ta igapäevsuse ilma, hõõguv tõelisele heale, sest ehe kunstitööde on tõe väljendus. Ja nii teenib kunst kõllblust kõige mõjukamal viisil.“²⁾ Esteetilise elamuse puhtesteetilised ja kõrvalesteetilised tegurid ning elamused on tunnustatud töökooli teoorias, kasustuvad

¹⁾ Die Reichsschulkonferenz 1920, lhk. 190, Robert Seidel'i referaat.

²⁾ Ludwig Gurlitt. Erziehungslehre, 1909, lhk. 265^e.

¹⁾ Ludwig Gurlitt, Erziehungslehre, 1909, lhk. 267¹⁵ j. e.

²⁾ A. Herget, Die wichtigste Strömungen im pädagogischen Leben der Gegenwart II, 1922, lhk. 8²³ j. e.

kindlasti selle praktikaski. „Ei vaja see mingit laiemat esitelu tõestamiseks, kuivõrt tähtis on, et selle eluala jõud, mis suudavad avaldada väärtusrikast pedagoogilist mõju, tuleksid kooli teenistusse. Just kaasaeg, mille üldteatavaks pedagoogiliseks tungiks on püüd kasvatusel kunsti tarvis ja kunsti kaudu (tür die Kunst und durch die Kunst), sunnib vabastama kunsti valdkonna pedagoogilise energia, et sellega mõjustada kooli; ja veel seda enam, et „kunstikasvatustliku mõtte“ juures, kuivõrt asi puutub kooli, huvis pole üksi küsimus miski uue õppeaine sissepangutamisest saksa kooli õppekavva või õppekavas ju esitatute „kunstilliste“ distsipliinide kõvendusest, vaid *huvis on kogu kooli vaimu läbipõimimine kunsti vaimuga* (allakriipsutus referendi!). Veel enamgi: mitte ainult kooli erikasvatusel, sugugi mitte eeskätt sellele, vaid kõige pealt on kunstikasvatustliku liikumise püüd suundunud otse rahva kasvatusel kunsti kasutamiseks ja kunsti kaudu. Kool peab siis võtma oma kunstikasvatustöö kõige pealt kunstillise „rahvakasvatuse“ fundeerimise vaatenurga all.“¹⁾ Neile eelnevaile töökooli kunstitunnustusele võiks lisada paljude teiste töökooli pioneeride omi, kui eelnevad ei kõneleks küllaltki veenduvat keelt. Tõsi, et mõned töökooli pedagoogid on esteetilise kasvatusel suhtes vähemnõudlikud. Nii G. Kerschensteiner arvab oma mõeldava riigi mõeldavat „kõlbulist riigikodanikku“ (pürjerit!) saada puhtainelist kasu töötava reaalariduse kaudu, jättes esteetilise kasvatusel toredusainena kõrvalisemaks.²⁾ Robert Seidel näeb, nagu P. P. Blonsky'gi, kunsti algeid käsitöös ja rõhutab seepärast kunstikasvatuse algena, aga ka teataval määral otstarvena, käsitöö kunstipärast rahuldamist.³⁾ Kõik aga üheskoos näevad kaugemale, kui lihtsate meelتهarjutusteni, käe, silma ja kõrva treeninguni mitteestetiilisteks otstarveteks.

Töökooli esteetilises kasvatusel on leidnud koהa, vastavalt retsiiprooksele mõjustusele, nii *reproduktiivne* (kunstimaitsenguline) kui *produktiivne* (kunstiloominguline) esteetiline suhtumine, mõlemite alade viljeldamine. Rõhutatakse ühelt poolt rohkem reproduktiivset ala (nii A. Herget Lichtwark'i „kunstivaatluse“ huviosalisena), teisalt jälle enam produktiivset, jõupärast loomingu kunstiomases käsitöös (papptöö, puutöö, metalltöö, keraamika, naiskäsitööd jne.). Kui ühelt poolt arvestatakse asjaolu, et produktiivne esteetiline suhtumine eeldab vastavat eriandi ja seepärast peaks üldkool arendama eeskätt seda, mis üldine — maitsengut, siis teiselt poolt jällegi näidatakse, kui tähtis on maitsengumomendis kas või algelisemgi produktiooniooskus — loov töö,¹⁾ millel veel oma puht rahvamajanduslik tähtsus — kunstikäsitöö põhjapanuna. Kumba külge ka ei rõhutataks — oluline on see, et nii ühel kui teisel korral süvendatakse, tihendatakse ja avardatakse kunstimeelt.

Oma kunstikasvatuse repertuaari on töökool haaranud kõik olevad kunstialad: sõnakunsti, kujutavad kunstid (joonistamine, maal, ümarplastika), helikunsti (vokaalse ja instrumentaal-muusika) esteetilise kehakultuuri (rütmiline gümnaastika, vaba tants j. m.). Kõigi nende kunstialade käsitlus asub üldisel alusel — esteetilise elamuse süvendamine, väljendustarbe ja kujundusoskuste viljeldamine produktiivses töös, et suudetaks ja osataks aistida, näha, tunda, mõista ja hinnata nii kunsti- kui loodusestetiilist. „Esteetilisele kasvatusel, kuivõrt ses osalisena kool, ei või ju teha ülesandeid kasvatada kunstnikke; kunstnikule kuulub kunstiaand ja — kunstiaand polegi nii sagedane“ — ütleb Eduard Burger²⁾: Ikkagi on esteetiline kasvatus küllalt võimas kasvatama rahva, kes omaks *arusaamist ja armastust kunsti vastu*.³⁾ A. Herget'i kunstillise kasvatusel kavastik⁴⁾ riivab 1) koolimaja

¹⁾ Hugo Gaudig, Dis Schule im Dienste der werdenden Persönlichkeit II, 1922. lhk. 211.

²⁾ Vdgu A. Herget, Die w. Str. im p. Leben d. Gegenwart II lhk. 19.

³⁾ Die Rechschulkonferenz 1919, Robert Seidel'i referaat lhk. 192 je.

¹⁾ H. Denzer, Schaffen und Lernen II, 1921, lhk. 18¹³ j. e.

²⁾ Eduard Burger, Arkeitspädagogik, 1923, lhk. 356, 14 j. e.

³⁾ Eduard Burger, Arbeitspädagogik, 1923, lhk. 357¹⁰ j. e.

⁴⁾ Sm. lhk. 26¹⁵ j. e.

välimest ja sisemist kaunidust, 2) kujutavate kunstide toodete vaatlust, 3) emakeeleõpetust, 4) joonistamist, 5) muusikat, 6) võimlemist, 7) käsitööd ühes voolimise ja 8) kooliteaatrit.

Kogu koolielu läbibstavast töökooli esteetilise kasvatusesüsteemist refereerib Eduard Burger järgmiselt: „Et kasvatada kunstimaitsenguvõimeliseks, peab kõrvaldama lapse ümbrusest kõik, mis võiks mõjutada kahjulikult. Kunstiline kasvatus algab ju lastetoas ja jätkub koolis: mängukann ja pildiraamat, samuti kui koolimaja, seinailustus, õppevahend, raamatud sisult, trükilt ja ilustusilt peavad paika pidama esteetiliste nõuete ees. Kunstimeele edaspoolse arenduse teenistuses on kontserdid ja laste teateretendused, meisterpiltide vaatlused (kõige varemini Lichtwark'i korraldatud Hamburgis) ja muuseumide külastamine, lühendamata luuletustoodete lektüür.“²⁾

Töökool on esile tõstnud tähtsa, igale kogemuses tuttava kasvatusliku teguri — ümbruse. Liig vähene osa just *kasvatuslikku* tööd sooritub õppetunnis, selle kaugelt valdavam osa rahuldub kooli üldises õhustikus vabal ajal — ümbruses ja õpilaskonnas. Need peab vormitama pedagoogiliselt ülesehitavaks, muidu ei aita kõige paremadki õpetusmeetodid. Koolimaja arhitektuurilt, sisemuse puhtus ja kaunidus kasvatavad vahetumalt ja paratamatult, nagu võivad sama mõjuga hukutadaegi kogu töö — vastasel korral. Asjaolu, mille märkinud ju keskaegne pedagoogika, oli seni peetud olutumaks. Hugo Gaudig nõuab: „Ametlikus korras peab kunstile kindlustatama mõjutus kooli elualale, nii näiteks kunstiomaste¹⁾ arvamisosustuste muretsemine kooliehituste tarvis“. A. Herget märgib kooliruumide kaunistusest: „Ei tule vaadelda kooli siseruumide kaunistustena mitte üksi pilte, vaid samuti reljeefe, büste, raidkujusid jne.“²⁾ Kaunistusena tuleks tarvitada samuti elavaid lilli.

Erilise tähelepanu pälvivad töökooli esteetilises kasvatuses kujutavad kuns-

tid, sest nende jaoks on kooliealisel noorusel rohkem vastuvõtu- ja järeleelamiseeldusi. Õpilane joonistab ja maalib meeleldi, sest tema kujutlus on nägelis-pildiline, ta aistib ja mõistab sisemiselt jooni, vorme ja värve. Reprodutiivse esteetilise suhtumise arendusvahendina on n.n. *kunstivaatlus* (Kunstbetrachtung), samuti *loodusesteetiline avamine*. „Õpilased peavad ometi kõigepealt õppima nägema, ennast harjutama nägemises. Lähemalt: mitte siiski üksi nägemist ei pea õpetatama ja harjutatama, vaid sellega kokkusulanud tundmusi ja kujutlusi. Muidu jääb nägemine pimedaks ja tühjaks. Selleks on tarvis suundavaid näpunäiteid õpetajalt“ — tsiteerib A. Herget¹⁾ väljapaistva kunstiteadlase Johann Volkelt'i raamatust Kunst und Volkserziehung. Kunstivaatlusel on õpetaja abi vajaline, kuid eeldab maitset ja ettevaatust. „Õpetaja, kes asub koolis kunstitoodete vaatlusele, peab ise omama sooja südame kunsti vastu ja peab koolituma põhjalikult, süstemaatilikult kunstimõistmises. Muidu põhjustab ta sel alal ainult õnnetust“ — lausub Herget²⁾ Nagu iga hingeline sisu degeneerub, rudimenteerub ja kaob, kui ta ei leia vastavat väljendust, avaldust, nii eriti esteetiline elamus. Väljendus jõustab ja süvendab elamust. See aga oma kord jälle süvendab ja avardab teise antud avalduse aistimist ja mõistmist. Elamus elamuse pärast annab õieti vähe sellelegi, kes selle üle elab, teistele ei anna ta üldse mitte midagi. Elamuse väärtus ilmneb alles siis, kui elamus saab organiseerivaks aluseks tootele — otstarbekohasele objektivisatsioonile, mis oma kord tagasi mõjub elamusse. Eneseavaldus ilmub produktiivses töös, milleks kujundavale kunstile koolipärasest praktikast on voolimine, joonestamine, joonistamine, akvarell, pastell jne. Iga elamuse *kujundatud* avaldus eeldab kujundusoskusi — tehnikat. See on äraõpitav ala, kus õpetaja juhatus hädatarvilik, kuid jällegi kindlais piires. Pealetungiv koolmeisterdamine võtab õpilaselt individuaalse elamusomase

¹⁾ Hugo Gaudig, Die Schule im Dienste der wachsenden Persönlichkeit, 1922, lhk. 214r.

²⁾ A. Herget, Die w. Str. im pädagogisch. Leben d. Gegenwart 1922, lhk. 235.

¹⁾ A. Herget, Die wicht. Str. im pedag. Leben der Gegenwart !! 1922, lhk. 31 2.

²⁾ Sm. lhk. 31 15 j. e.

kujundamislaadi ja sellega ühes tujugi. „Mis kuidagi lapselist fantaasiat elavalt tegevusesse paneb, selle jaoks otsivad nad kohe pildilist väljendust. Ja nad omavadki, igale elueale vastavalt, rahuldavat väljendust. Nad leiavad oma enese abitumad joonistused paremaiks täiskasvanute kunstilehtedest. Seepärast on jällegi pedagoogiline ning kahjulik liighool, kui sunnitakse lastele peale täiskasvanu maitset, et ainult takistada nende kunstilisi aistimusi“ — nii arvab Ludvig Gurlitt¹⁾.

Sissejuhatusena joonistamisse ja maalisse on silmamõõdu, vormi- ja proportsiooni meele arenduseks voolimine (modelleerimine) savist, vahast, kipsist jne. H. Denzer lausub: „Paremat ja kindlamat käiku kunstikasvatuseks, kui julgeng tarvitada seda õnnetumalt valitud väljendist, ei või ma mõelda, kui voolimise kaudu“.²⁾ Ja W. A. Lay: „Muude arupäraste vormide kõrval ei peaks milgi tingimusel puuduma kunstilise kujundusainena voolimine; see peaks seotama poiste ja tütarlaste joonistamisõpetusega“.³⁾ Peale selle on voolimisel enesestmõistetavalt veel oma, iseseisev otstarve — *materjalimeele* kujundamine.

Endise kooli pealiskaudne, elamusest irdunud ja meelte ning käe tehnilise toimingu teenistusesse alandatud ühekülgne joonistamine on töökoolis kujunenud eneseavalduse vahendiks joones ja värvis. „See aine on kõige suurema tähendusega kogu kunstikasvatuses, ja sest ajast, kui see viimane kujunes, ongi ta seepärast teinud põhjaliku muudangu. Kipsvormide ja muster-

jooniste (stigmade), sisuõõnsate ornamentide kopeerimisest on siirdunud loodusasjade joonistamisele, mis ühendatud vormimise, väljalõikamise ja muude tehniliste võtetega. See uuendus tingib otseteed teissuguse kunstitoodangu hindamise, sest kes ise loodusasju joonistanud, vorminud või maalinud, see väärtab kunstniku tööd sootu teisiti, kui see, kes seda kõike pole katsetanud kunagi, samati see, kes enese elamusi sõnastanud vabalt kirjas, võib õigemini hinnata luuletööd, kui teine, kes ses mõttes pole kunagi olnud tegev“ — nii iseloomustab A. Herget¹⁾ töökooli joonistamist. Olulist tähelepanu uuendusliku kooli joonistamistöös on omistatud värvidele. Ja õigusega. Sest värvidesse on suletud palju ilu. 1920 peeti Saksamaal (Dresdenis) esimene õpetajate värvipäev,²⁾ kus esines referendina Ostwald. Kuid tema teaduslik värviharmonia õpetus tunnustati ainult kunstilise värvihariduse täiendusena, sest värviharmonia pildis olemuselt on hoopis segapõimelisem, kui teadlase tabelis. Seda ei saa õpetada, seda peab kunstiliselt tuntama, aistitama. Selleks ongi koolijoonistamises tarvitusel akvaarell ja pastell. Need peavad järkjärgult sisse juhutama värvide maailma (silma-koolitus, värviaistimus, värvimõjutused, väärtamine ja tegelik värvidekatsetus töös). Süüvitamine ülevasse ja toredasse loodusesteetilisesse valdkonda nõuab õpetajalt jällegi sügavat kunstimeelt ja pedagoogilist takti — muidu võib hävitada selle, mis tahetakse taotella, nimelt *esteetilise* elamuse. Tuleb pidada ohje, ilma et tuntaks juhtija käsi.

¹⁾ Ludvig Gurlitt, Erziehungslehre, 1909, lhk. 270,¹⁴ j. e.

²⁾ H. Denzer, Schaffen und Lernen II, 1911, lhk. 12 j. e.

³⁾ W. A. Lay, Die Tatschule, 1921, lhk. 133³ j. e.

¹⁾ A. Herget. Die wichtigste Strömungen im pädagogischen Leben der Gegenwart II, 1921, lhk. 37¹⁴.

²⁾ Neue Bahnen I, 1921, lhk. 30.

Ortopeediline võimlemine koolis.

K. Hintzer.

Eesti on omas uuendatud koolis lapsi vaimliselt arendades ka enesele kohuseks teinud neid kehaliselt arendada, et kasvatada neist vaimliselt mõtlejaid ja terveid kodanikke. Selleks on meil koolides tunnikavas võimlemine 2 nädalatunniga, ja selle läbiviimiseks teevad üksikud koolid kõik, mis praegustes oludes vähegi võimalik.

Ei või ka süüdistada valitsuseasutusi, kes pole millalgi tagasi lükanud, põhjendatud ja asjalikke ettepanekuid kehalise kasvatuses paremale järjele seadmiseks, kui niisuguseid on tehtud ainult meie olude kohaselt.

Nõuded, mis me täna üles seame, oleksid vahest liig kaugele-ulatavad, kuid kaugele-ulatavad nõuded nõuavad pikeemat ettevalmistust, nõuavad astmete raiumist kaljusse, et jõuda kalju otsa, ja seda eeltööd alata ei ole millalgi varajane.

Kui meie kool omale ülesandeks on teinud kanda hoolt niihästi vaimlise kui ka kehalise kasvatuses eest, ja meie võimlemisõpetajad, ühes kooliarstidega oleme võtnud endi peale laste kehalise arenemise eest hoolitsemise koolieas, siis on iseenesest mõistetav, kui heidame pilgu sellele, mis kool on seni suutnud teostada oma soovidest, ja mis oleksid meie tulevikusihid, missuguseid eeltöid tuleks meil teha asja paremale järjele seadmiseks.

Võimlemine, sport, mängud on abinõud, mille abil me arendame lapsi kehaliselt. Väike tundide arv, mis meil seks antud, ei ole leidnud paljudes koolides veel kasutamist. Põhjuseid on seks palju. Nii et I. üleriiklikul võimlemisõpetajate kongressil vastuvõetud otsus pühendada kehalisele kasvatuses koolis vähemalt 6 nädalatundi, jääb nii mõnekski ajaks vagaks sooviks. Kuid kui nimetatud otsus vastu võeti, siis oli see teatav eesmärgi ülesseadmise, kuhu poole me peame püüdma.

Võime nüüd oma eelmist otsust täiendada uute lisandustega.

Püüdmised, sihimääramised käivad kõik eel, neile järgnevad samm-sam-

mult teostamised. Praegune võimlemine meie koolides, ütleme paremal juhtumisel pedagoogiline võimlemine, on määratud laste jaoks, keda tuleb pidada kehaliselt normaalseteks. Arusaadav et igas koolis leidub kaunis suur protsent niisuguseid õpilasi, kes pole kehaliselt normaalselt arenenud, ehk kellel on koguni mõned silmapaistvad kehalised vead.

On laps vaimliselt arenenud oma klassi nõuetele mittevastavalt, siis leiab kool selle pahe kõrvaldamiseks abinõusid: soovitab vanematele aegsasti teatavas aines lapsele järeldatamise tunde võtta, ja kui see ei peaks aitama, siis on teine abinõu — laps jääb teiseks aastaks samasse klassi, et ta neid aineid, mida ta ei suutnud omandada ühe aasta jooksul, teise aastaga omandaks.

Ja uuemal ajal vaadatakse niisuguse abinõu kui iseenesest-mõistetava ja väga soovitava abinõu peale.

— Kuidas on aga lugu lapse kehalise arenemisega?

Ta käib võimlemise tundides, võimleb kaasa nii palju ja nii hästi, kui lubavad seda tema kehalised iseäraldused. Ma mõtlen nimelt kehaliselt puudulikult arenenud lapsi. Ja suuremalt jaolt ei võimle nad heameelega, sest et harjutused pole valitud nende jõu kohaselt. Tal tekib koguni teatav vastikus võimlemise vastu ja ta katsub peaseda sellest kõiksuguste ettekäänete all. Muretsetakse arstilt tunnistus; väga tihti vanemate nõusolekul, ja seega on asi õnnelikult likvideeritud. Kas võime siin süüdistada last, vanemaid või isegi arsti, kes temale tunnistuse andis? Viimane tegi seda teadlikult, mitte ainult heatahtlikult vastu tulles vanemate soovile. Sest tõesti, see laps ei või klassiga ühes jõuda võimlemise tundides.

Teine osa lapsi aga tahavad olla eeskujulikud õpilased ja ei lähe nii kergesti arstilt tunnistust tooma, nad katsuvad kõik klassiga kaasa teha, olgugi, et see käib neile üle jõu ja ei ole neile sugugi kohane. Ja see pahe, mis tekib niisugusel korral, on kaugelt suurem, kui

üleliigne tuupimine klassis. Seni ei ole kool niisugustel juhtumistel vahele seganud. Ja neid juhtumisi on rohkesti. Harilikult hinnatakse kehva õpilast võimlemises nõrgaga, ja sellega näib kool olevat täitnud oma ülesande. See nõrk jääb tunnistusele ja teda ei võta keegi tõsiselt. Ja nii läheb aasta, teine, ja ikka on õpilane võimlemises nõrk, ning keegi ei anna nõu, mis teha, et lahti saada sellest nõrgast, keegi ei juhi ka tähelepanu sellele, mis tähendus on sel nõrgal.

Siin oleme jõudnud paheni, mis nõuab kõrvaldamist, mis peaks panema, meid järele mõtlema, kui tahame tõsiselt lapse kehale arenemise eest koolis hoolt kanda.

See oleks öeldud ainult kehaliselt nõrgasti arenenud laste kohta, keda ei tohiks mõõta võimlemise tunnis ühe ja sama mõõdupuuga. Kuid sellele lisaks tuleb veel kool ise oma vigadega, oma halbade mõjudega kasvavale organismile. Kool teeb oma igavese istumisega, enamasti puudulikult tehtud pinkidel, kui ka muude kooli läbi esilekutsutud pahede, nagu ühekülgse raamatute kandmise, kirjutamise juures halva kehaseisangu omandamise j.n.e. läbi ka täiesti terve ja harmooniliselt arenenud lapse keha aegamööda sandiks. Eesti laste kohta mul puudub statistiline materjal, sellepärast kannan ette materjali Saksamaa ja Rootsi kohta. Iseäranis on see kohutav esimese kohta. Ei taha uskuda, et need arvud on Eesti omadest, kui niisugused oleksid käepärast, protsendiliselt suuremad.

Nii oli statistiliste andmete põhjal enne sõda normaalsetes oludes kehaliste vigadega lapsi: Preisimaal 52.000, Saksamaal aga 70.000. Ühes täiskasvanutega teeks see arv 320.000 välja. (Echternäch'i järele). See arv tõuseks veel, kui siia juure lisada määratu arv lapsi kergemate seljavigastustega, nagu lihtne skolioos jne. Echternäch ütleb: „Ja kui palju nendest juhtumistest ei oleks omandanud raskemat kuju, kui õigel ajal oleks asjast kinni haaratud“. Kas ei ole siis harmooniliselt arenunud ilus keha inimesele kallimaks varaks?

Professor Mikulicz ütleb: „Looduse paremate andide hulka huulub meie ilus harmooniline kehakasv. Kujurajujad ja kunstnikud ülistavad inimese keha ilusaid vorme ja kirjanikud annavad oma mees- ja naiskangelastele ikka ilusa, täieliselt ilusa keha kuju. Näitelaval, olgu see teatris või tsirkuses, näeme heameelega kauni kehaehitusega inimesi. Ka reaalse elu näitelaval mängib ilus kehaehitus suurt osa, mitte ainult esteetilises mõttes, vaid tal on ka lihtsalt suur silmapaistev praktiline tähtsus. Sõjaväes ja mitmes teises elukutes, näituseks õpetaja elukutes, leiavad aset ainult hea kehaehitusega mehed, ja ka muidu on ilus keha hooletusse jäetud keha kõrval igalpool eesõigustatud seisukohal.

Ja et harmooniliselt arenenud terve keha ilma iseäraliste puudusteta mõjub, tervendavalt ka vaimlisele tegevusele, on kõigile selge. Miks ei peaks siis kool selle eest hoolt kandma, et tema kasvandikud sirguksid sihvakateks terveteks inimesteks.

Kohutavad on arvud, mis näitavad, kuidas skolioos iga kooliaastaga ikka rohkem ja rohkem ette tuleb. Krug'i uurimiste põhjal tuleks skolioos vanaduse järele järgmiselt ette:

	Tütarlaste juures:	Poiste juures:
9 aastaselt	11%	17%
10 „	16,5%	17,5%
11 „	28%	21%
12 „	27%	20%
13 „	35%	31%
14-16 „	32,5%	31,5%

Seega kõige suurem tõus on 13. eluaastas, tütarlaste juures 35%, poistel vähe hiljem 31,5%.

Bardenheuer'i ja Castenholz'i uurimiste järele tuleks skolioosi kooliaastate järele ette:

1-sel kooliaastal	0%
2 „	6%
3 „	19%
4 „	27%
5 ja 6 „	52%

Aksel Key toimitud uurimised Stockholmis tütarlaste koolides andsid 10,8%—17,1%, missugune arv tuleb pidada väikseks Saksa andmetega võrreldes.

Schulthess leiab et 25%—50% õpilastest on juba mitte rahuldavalt arenenud selgrooga, kuna 8% on juba märksa arenenud skolioos.

Kui me tagasihoidlikult ütleme, et meil ainult 8% skolioosi ette tuleb, siis teeks see meie rahva kohta 120.000 välja, missugune arv peaks panema meid tõsiselt järele mõtlema.

Arstide eneste keskel on palju lahkvaateid selles küsimuses. Ühed süüdistavad ainult kooli, teised on süüdistuses tagasihoidlikumad ja tõendavad, et kool ainult teatavate eelduste tõttu ebanormaalseks arenemiseks, mis on tingitud ühest või teisest haiglasest nähtusest, vigu küll süvendab, ise aga vea sünnitajaks ei ole. Kolmandad leiavad, nagu Dr. Schanz Berliinis ortopeedide kongressil tõendas, et skolioosi arv laste juures kooli aja kestvusel ei suurene. Vaatamata lahkhelidele tema tekkimise põhjuste ületuleb meil asuda oleva pahe kõrvaldamisele ühel ehk teisel teel.

Saksamaal astuti energiliselt selle pahe vastu välja ortopeedilise võimlemise sissetoomisega kooli. Kooliarsti poolt tehti kindlaks pahe, ka kirjutati ette harjutused, millised siis võimlemisõpetajad võtsid läbi erilistel selleks määratud tundidel õpilastega. Arusaadav, et võimlemisõpetajad ka ortopeedilise võimlemisega tuttavad olid. Nimetatud korraldus leidis suurt poolehoidu ja andis häid tagajärgi.

Viimasel ajal tõsteti see küsimus aga uuesti päevakorraks ja leiti arstide poolt, et kool peab loobuma nimetatud ülesandest, kui ei taheta asjale kahju tuua. Kui ka asi tõesti nii on, nagu seda osa arsti tõendada katsub, et kool ei pea olema ortopeediliseks asutuseks, selle asemel nad ei ole näidanud aga teist laialdasema ulatusega ja paremat teed häda kõrvaldamiseks, ei saa meie lugeda asja ikkagi lahendatuks. Muidugi ei saa kool juba kaunis väljakujunenud kehalist viga ortopeedilisel teel parandada, see oleks ortopeedilise asutuse ülesandeks, aga kool võib märksa piirata nende pahede tekkimist, seega, et ta võtab tarvitusele abinõud, mis kõrvaldavad kõik eeldused niisuguste pahede tekkimiseks. Ja selles sihis tööta-

vad ka praegu ortopeedid ja kooliarstid Saksamaa koolides.

Dr. Lubinus, Kielist, seab omas ettekandes „Skolioosi ravitsemine koolis“ tähtsad nõudmised üles, mis kool peaks tegema sellel alal. Toon neist siin mõned:

1. Koolituliad mudilased, kelle juures on märgata skolioos, tuleksid jätta koju ja anda ortopeedilisele ravitsusele.

2. Koolipink olgu tehtud nii, et istepink oleks võimalikult laua all (Miinusdistant). Ka olgu pingi seljatugi selja järele kumer.

3. Esimesel kooliaastal olgu töö tunni ajal vahelduv.

4. Nõlvkirja asemel tuleks tarvitusele võtta ainult püstkirj, sest ainult selle kirja juures on lapsel võimalik hoida keha õiges seisangus.

5. Õppetunni kestel tuleb lasta õpilasi teha vabaharjutusi, nagu see tarvitusel Rootsis.

9. Võimlemistundide arvu suurendamine 1 tund päevas on paratamatu nõue.

10. Võimlemise käsitlemisviiside uuen-damist, millega rõõmustaval viisil mõned linnad on teinud algust, peaks korraldama nii, et harjutustest riistadel enam-vähem loobutakse, selle asemel aga võetakse esimesele kohale harjutused hea kehaseisaku omandamiseks rootsi süsteemi järele, kus neid harjutusi leidub rikkalikult. Sest just selja lihased kannatavad koolis alalise istumise tagajärjel, ja nii peaks siis esimeses jões arendama ja tugevamaks tegema just neid. Selleks pole aga harjutused riistadel küllalt kohased.

Need nõudmised, olgugi üldist laadi, peaksid leidma meie koolides tõsisid poolehoidu ja täitmist. Kuid sellest üksi on vähe, siin tuleb ka radikaalsemaid abinõusid tarvitusele võtta. Mis puutub võimlemistundide arvu suurendamisesse, nagu Dr. Lubinus seda nõuab, ei ole meie oludes mõeldav*).

*) Oleks võimalik ja soovitatav võimlemistundide arvu — kuigi mitte võimlemiseks määratud aega — selle läbi suurendada, et võimlemist — eriti alamais klassides — ühendataks laulmistundidega. Raske on väikestel lastel terve tund laulda, samuti ka võimelda. Pealegi peaksid — eriti nooremais klassides võimlemistundidel aset leidma mängud, mis ühenduses on

Rohkem läbiviidav on see, et me võimlemise korraldaksime rootsi süsteemi alusel, seda enam, et võimlemisõpetajate enamus ka selle poole kaldub. Niisamuti on ka väga soovitatav, et Rootsi eeskujul alamates klassides iga tunni aeg lastakse teha kergeid kehaharjutusi.

Peale Dr. Lubinus' e poolt ettetoodud abinõude tuleks eeskätt neile õpilastele, kes kehalises arenemises seisavad allpool klassi tasapinda, korraldada erilised tunnid. Nimetame meie neid võimlemistunde nõrkade võimlemiseks, või anname neile teise nime, nagu see on saklastel „Sonderturnen“ või „Förderturnen“ — see ei muudaks asja. Aga need õpilased lihtsalt kõrvale jätta võimlemiset, või sundida nad teistega kaasa võimlema, oleks ülekohtune.

See oleks ülesanne, mis peaks leidma esimeses järjekorras teostamist. Ja selle ülesande läbiviimine ei oleks ka võimatu, vähemalt neis koolides, kus omad kooliarstid ja võimlemisõpetajad. Kooliarstilt nõuaks see ainult iga sügise vähe rohkem aega, et iga õpilane hoolikamalt järele vaadata, kas ta on kehaliselt oma vanadusele vastavalt tugev või mitte. Suureks kergenduseks on siin arstile ka võimlemisõpetaja tähendused kui ka võimlemise hindamine eelmise aasta tunnistusel. Ka aasta jooksul ei puudu võimlemisõpetajal võimalus õpilane arsti juure saata, kui on märgata, et ta on nõrk, et siis ühiselt otsustada, kas ta ei tuleks klassi võimlemisest vabastada ja erigruppi määrata. Samuti on võimalus õpilane erigrupist jälle klassi tuua. Seega täidaks kool ka kohuseid kehaliselt nõrgemate õpilaste vastu; ka seltskonnas hakatakse võimlemist enam hindama, sest siis ei tohiks vanemate poolt niisuguseid kaebusi võimlemise kohta esile tulla, nagu praegu ja täiesti õigustatult. Teises järjekorras tuleks meil tegemist teha juba ortopeedilise võimlemisega. Muidugi tuleb koolil jääda nendesse piiridesse, mis kirjutatakse ette arstide poolt. Täiesti külmaks

laulmisega. Veel parem oleks aga, et kõik ained — eriti alamais klassides — oleksid ühe ja sama õpetaja käes, kes siis ka tarbekorral igal tunnil võiks lastega võimelda.

Toimetus.

pealtvaatajaks kool ei tohiks jääda selles asjas, seda enam, et meil puuduvad igasugused ortopeedilised asutused, kuhu me lapse niisugusel korral ravitsemisele saadaksime, kui tal on kalduvus skolioosiks või muuks veaks. Ja teiseks, ei oleks ju niisugused asutused, kui nad ka oleksidki, igaühele kättesaadavad. Siin oleks tegemist suurte kuludega, kuna aastate jooksul tekkinud viga ei ole ju võimalik kõrvaldada paari päevaga. Kui maades, kus juba tegutsevad ortopeedilised asutused, on tarvilikuks peetud korraldada ka koolis ortopeedilise võimlemise tunde, siis seda enam peaksime meie aegsasti eeltööde juure asuma, et tuua ortopeediline võimlemine koolidesse. Echternäch'i järele leiab kõigist kehaliste vigastustega lastest ortopeedilistes asutustes ruumi ainult 2%, kuna kogu arvust 14% soovi avaldas. Ja kui nüüd kool ei pakuks siin oma abi, siis jääksid kõik ülejäänud 12%, kel tõsine soov on lahti saada omast hädast, ilma abita. Esimeses joones tuleks kanda hoolt, et meie võimlemisõpetajad võiksid ortopeedilises võimlemises endid ette valmistada; see on üks suur ja tõsine ülesanne, mis seisab ees võimlemisõpetajatel. Ka sel juhusel, kui võimlemisõpetaja ei mõtle tegemist teha ortopeedilise võimlemisega, peaks ta siiski tuttav olema selle alaga, et üldse hinnata üksikute harjutuste tähtsust ja mõju, niisamuti ka, et ära tunda, millal tal on tegemist normaalselt arenenud kehaga, millal aga vigase kehaga.

Ortopeed dotsent Dr. Hohmann Münchenist ütleb:

„Võimlemine kui teadus teeb tegemist terve normaalse kehaga, kuna aga ortopeedia teeb tegemist haiglase, moonutatud kehaga. Aga et nüüd igapäevases elus raske on kindlat vahet teha normaalse ja haiglase keha vahel, vaid mõlemad sagedasti on üksteisega seotud ja mõnigi ebanormaalsus jääb võhiku poolt tähele panemata ja alles pikkamisi tuleb selgemini nähtavale, siis on võimlemisõpetajal väga sagedasti tegemist nende haiglaste olevustega, ilma et ta ise tunneks nende seisukorda. Nii siis, võimlemisõpetajal peavad olema tarvilised teadmised haiglasest, moonutatud kehast, et vahet teha, et ära tunda,

mis kuulub tema tegevuse alale, mis mitte. Ta peab tundma teatavaid piire“.

Nii siis on tarvilik, et iga võimlemisõpetaja oleks selle alaga enam-vähem tuttav. Seda suuremad ja põhjalikumad peavad aga olema tema teadmised, kui ta mõtleb tegemist teha ortopeedilise võimlemisega. Ja selle ülesande täitmisele peaks asuma küll iga võimlemisõpetaja.

Kuid niisama tähtis, kui mitte veel suurema tähtsusega, on kooliarstide tutvumine ortopeedilise võimlemisega. Ka tuleks kooliarstide ametisse registreerimisel üles seada niisugune nõue.

Kooliarsti ja võimlemisõpetaja ühine käsikäes töötamine peaks kujunema tuleviku koolis paratamatu nõudeks. Ainult käsikäes töötades on võimalik asuda ühiselt pahede kõrvaldamisele.

Ei või siin jätta avaldamata soovi, et kooliarstid peaksid ise omavahel nõu selles küsimuses, et lahendada, küsimusega ühenduses olevaid asju, nagu: statistilise materjali kogumine Eestis kehaliselt vigaste laste kohta, kuipalju neist ja missugusel määral on nad parandatavad ortopeedia abil, missugused haigustest tuleksid koolis ortopeedilise ravitsemise alla, jne. Need küsimused on väga tähtsad ja peaksid käima eeltööde hulka, mis kuulub ainult arstide võimupiiri.

Pidades tarvilikuks kehalise kasvatuses paremale järjele seadmist meie koolides, niihästi eriliste võimlemistundide korraldamise kui ka ortopeedilise võimlemise tarvituselevõtmisega, et ära hoida kehalisi vigu kui ka üldist kehalist nõrkust kooliealiste laste juures, peame tunnustama põhimõtteliselt vastuvõetavaks mõningad seisukohad, mis peavad tarvilikuks eeltööde juure asumise, et lähemas tulevikus võiksime jõuda soovitava eesmärgile.

Arusaadav, et see küsimus on suure ja laialdase tähtsusega; tema otsustamine suuremalt jaolt ei kuulu meie võimupiiri, kuid meie võimlemisõpetajad, oleme peale arstide esimeses rinnas huvitatud sellest küsimusest ja sellepärast ei ole sugugi liigne, kui meie välja tuleme oma seisukohaga.

1. Võimlemise tunnist võib õpilase vabastada ainult arsti sellekohase tunnistuse põhjal.

2. Iga õppeaasta alul tuleb kooliarstil võimlemisõpetaja juuresolekul õpilased läbi vaadata, ja neist kehveima kehaehitusega klassivõimlemisest vabastada. Viimaste jaoks tuleb, nende kehalisi erisusi arvesse võttes, korraldada väljaspool tunnikava võimlemistunnid, kus võivad olla koondatud vastava vanadusega õpilased mitmest klassist.

3. Laste kehaliste defektide tekkimise kui ka nende edasiarenemise ärahoidmiseks tuleb võtta tarvitusele ortopeediline võimlemine pedagoogilise võimlemise kõrval.

Selle läbiviimiseks tuleb:

1. Võimlemisõpetajate ettevalmistamisel tutvustada neid ka ortopeedilise võimlemisega.

2. Praegustele võimlemisõpetajatele korraldada täiendavad ortopeedilised kursused.

3. Kooliarstide kohtadele arste kutsuda, kes tutvavad ortopeedilise võimlemisega.

4. Kooliarstidelt nõuda, et nad lapsi võimlemisõpetajate juuresolekul läbi vaataksid ja tutvustaksid viimaseid lapse kehaliste erisustega.

Viimane nõue näib vahest küll liigne, aga see on tarvilik ka siis, kui meie võimlemisõpetajad ei mõtle tegemist teha ortopeediaga, kuid lapse kehalisi erisusi peab ta tundma, et teada, mida võib nõuda lapselt, mida mitte.

Kasvatustliku mõju piirid.

P. Truusmann.

(Järg.)

Pöördudes nüüd tagasi alguses üles seatud küsimuse juure, peame kõige enne enestele selgeks tegema, mis on karakter, inimese mina? Kaugel mõtest sellele küsimusele lõpulikku vastust anda, märgime siiski ära kaks tegurit, mis võtavad kindlasti osa inimese „mina“ loomisest, kujundamisest; need on — päritavus ja harjumused. Nendele selt-sib veel kolmas, mida peame alati silmis pidama, nimelt vastuvaidlemata side psüühiliste ja füsioloogiliste protsesside vahel. Katsume nüüd selgitada ja valgustada nende tegurite osa karakteri moodustumises. Selle juures palun meesles pidada, et meie tahes ehk tahtmata peame libisema ainult kõne all olevate nähtuste pealmist pinda mööda, ilma et suudaksime tungida nende põhjani, selleks ei anna tänapäeva teadus küllaldaselt võimalusi; see selgub kohe, niipea kui asume asjale ligemale.

Vaevalt leidub praegusel ajal inimesi, kes sõandaks eitada päritavuse seadust. Fakte mis teda tõendavad, on palju. Nende juures ei hakka me pikemalt peatuma. Konstateerime vaid tõsiasja, et füüsiliste omaduste edasiandmine päritavuse teel on kindel; mis puutub aga vaimlistesse võimeteesse, siis ei ole nende edasiandmine teatavasti veel küllalt tõendatud. On fakte, mis räägivad tema poolt, kuid mitte vähe ei ole juhtumisi, mis sarnast edasiandmist nagu eitavad. Pole näiteks, sugugi haruldaseks nähtuseks, et võrdlemisi vaimuvaesetel vanematel sünnivad anderikkad lapsed ning ümberpöörduvalt — vanemate anderikkus ei eelda igakord ka nende laste anderikkust; on palju kuulsaid inimesi, kelle vanematest ja esivanematest meile ei ole midagi teada ja samuti ka paljude kuulsate inimeste lapsed pole jätnud enestest järgnevatele põlvedele midagi mälestamisväärilist. Teisest küljest, on perekondi, kus teatavad võimed, talendid püsivad mitme põlve ulatusel, nagu Bach'ide perekond j. t. Nii siis, vaimlilisel alal on päritavuse seaduse pind kaunis nõrk ja kindluseta. Minu arvates

ei tohiks sellest kuidagi järeldada, nagu ei oleks see seadus mainitud alal maksev. Kõige pealt päritavuse seadus kuulub n. n. eksperimentaalsete seaduste hulka, mis leitud induktiivsel teel, nagu suurem osa seadusi, aga induktiivsed järeldused, nagu loogikast teada, ei või olla täitsa ümberlükkamatud, sest induktioon põhjeneb, lõppude-lõpuks, aprioorisel ühetaolisuse ideel; viimane aga, kui aprioorne, ei või olla teaduslikult, loogiliselt tõendatud. Nii et erandid on siin alati lubatavad ja võimalikud. Teiseks, meie ei kahtle, et lastele vanematel nii mõndagi edasiandmise protsess, missugused saladuslikud jõud kannavad vanemate omadused lastele ühe lõpmata väikese spermatooidi¹⁾ kaudu — see on ja jääb, vähemalt lähemas tulevikus, saladuseks meile. Kui aga asi nii on, siis ei ole mingit takistust päritavuse seaduse laiendamiseks selles mõttes, et teatavad psüühilised omadused ja võimed antakse edasi mitte ühe või kahe põlve ulatuses, vaid, võib olla, sünnib see kümnete põlvete ulatusel. Kui võtame omaks sarnase hüpoteetilise paranduse, siis kaob vaimu võimete edasiandmise selgusetus. Meie ei hakka siin pikemalt seda parandust põhjendama piirdume ainult tema võimalikkuse äramärkimisega. Edasi, võttes arvesse füsioloog. ja psüühiliste protsesside vahelist tihedat sidet, ei ole meil ka alust eitada vaimliste võimete edasiandmist. Nii siis tuleb välja, et päritavuse seisukohast on inimese „mina“ nähtus, mis pole iseseisev (самодовлеющий) vaid on tingitud välimistest teguritest, nimelt, tema nagu moodustab, võib olla, aastasadade jooksul kogutud ja arenenud võime ja omaduste kompleksi.

Kui nüüd kasvataja loodab oma mõju abil inimest muuta aja nõuete kohaselt, s. o. arendada temas kasulikke, positiivseid omadusi ning hävitada, kõrvaldada

¹⁾ Meesterahva seemnes leiduv sigitus-piselukas.

negatiivseid, siis tekib loomulikult küsimus, kas ei ole sarnane vaimline ümber-töötamine seotud ka vastavate muudatustega inimese vaimlise elu füsioloogilistes tsentrumites, s. o. peajas ja ergukavas? Loogiliselt on sarnase küsimuse tekkimine täiesti õigustatud; kui tunnustame füsioloog. protsesside mõju vaimlisele tegevusele, siis võime oletada ka vastupidist, s. o. psüühiliste prots. mõju füsioloogilistele. Et selles paremini orienteeruda, peatume pikemalt hinge ja keha ühenduse fakti juures.

Endine psühholoogia lähtus tõsiste alusteta hinge ja keha täie iseseisvuse printsiibist, kuid meie aja teadus ei või sarnast põhimõtet tõeks tunnistada. Selle juures peame meeles, et keha ja hinge sideme tunnustamisest ei järgne kuidagi hinge ja materia, kui iseseisvate substantside eitamine. Psühholoogia ainult konstateerib et sarnane side on, jättes kõrvale küsimuse, missugustel tingimustel see side teostub. Tuletame meele mõned faktid, mis tõendaksid materia mõju psüühikale ja ümberpöörduvalt.

Psüühilise tegevuse langemine haiguse mõjul, narkootiliste ainete mõju jne. — see kõik tunnistab keha seisukorra mõju vaimlisele tegevusele; tihti on teatavad muudatused psüühilises tegevuses veel ilmsiks tulemata füüsiliste haiguste ettekuulutajateks. Tuntud Ameerika psühholoog prof. James väidab koguni, et suurema osa affektide, nagu hirmu, viha jne., põhjuseks on tõepoolest füsioloogilised protsessid; nii tõendab tema, et hirmutunde põhjuseks on südame tegevuse muutmine, väri-nad, mis keha vapustavad jne.; tema arvates võib inimene eneses välja kutsuda tõsise vihatunde, püüdes järele teha neid liigutusi, millised harilikult selle affektiga seotud, nagu hammaste kokkupigistamine, kulmude kortsutamine, kätega ähvardavate žestide tegemine jne. Ümberpöörduvalt, näit., alati rõhutatud meeleolu võib esile kutsuda keha haigused; eluraskused, mured mõjuvad kahtlemata organismile hävitavalt; India fakiiridele on, teatavasti hästi tuntud, vaimu mõju kehale; hüpnootismi abil, mis kuulub rohkem psüühiliste tegurite hulka, võib esile kutsuda otse imelikke nähtusi kehaliste

funktsioonide juures. Edasi, see asjaolu, et vanaaegse inimese peaju koopa mahutavus on keskmiselt vähem nüüdis-aja inimese omast, näib tõendavat, et paralleelselt kultuuri kasvuga, teadmiste ja psüühiliste üleelamiste ringi laienemisega sünnivad ka vastavad muudatused vaimuelu füüsiliste tsentrumite ehituses. Nii siis, vastastikune mõju ja side psüühika ja füsioloogia vahel on väljaspool kahtlust.

Ülal defineerisime iseloomu, karakterit, kui päritavuse elementide ja harjumuste kompleksi, mille tegevus ja avaldused on tihedalt seotud füsioloogiliste protsessidega. Arvesse võttes päritavuse seaduse maksvust füüsilises suhtes, peame tunnustama, et kasvataja on jõuetu, abitu päritavuse tagajärjel ilmsikstulnud omaduste ja kalduvustega võitlemises, vähemalt praeguseaja pedagoogiliste võtete abil. Kui nüüd veel meele tuletada, et n. n. degeneratsioon, olgugi nõrgal kujul, sugugi nii haruldane nähtus pole meie aja seltskonnas; siis selgub iseenesest, missugused raskused ootavad kasvatajat selles suhtes. Degeneratsioon on meieaja inimsoo üks suurematest hädaohtudest.

Ameeriklased on sellest õieti aru saanud, seda hädaohtu väärikselt hinnanud, ning selle tõttu on nüüd Ameerikas kaunis laias ulatuses (seni-ajani küll ainult kurjategijate juures) võetud tarvitusele n. n. seksuaalne sterilisatsioon; see on operatsioon, mille abil inimene tehakse suguvõimetuks seemnenäärmete kõrvaldamise läbi, kus juures sugulise läbikäimise võime jääb alles. Aga sarnane abinõu on Gordiuse sõlme katkiraiumine, kuid mitte tema ilma vigastamata lahti harutamine, ning kasvataja ei või olla rahuldatud sarnase küsimuse lahendamisviisiga. Kasvataja ülesandeks on inimesest luua seda, mida nõuab elu, seega, kasvataja kätest läbi käies, elab kasvatatav isik teatud muudatused oma „minas“ läbi, tema töötatakse ümber, mõnel juhtumisel luuakse koguni nagu uuesti, kuna ameeriklaste steriliseerimine jätab inimese samaks, mis ta oli enne operatsiooni, võttes temalt ainult negatiivsete omaduse edasiandmise võimaluse. Ma tõin selle näite seks, et alla kriipsutada päritavuse

mõju ja võimatust temaga võidelda hari-likul teel. Ameeriklaste teguviis tõendab, et teadus ei näe praegu peale hirurgi noa mingisuguseid teid päritavuse pahe-odega võitlemiseks. Ja kes teab, võib olla ei ole mägede taga aeg, kus ka kasvatajale tuleb abiks hirurg, kes lihtsa noa liigutusega saadab korda selle, mille kättesaamine praegu nõuab kasvatajalt aastatepikkuseid pingutusi ning sage-dasti on need pingutused tagajärjetud. Põhjust sarnaseks oletuseks annavad, muuseas, Tartu ülikooli prof. Puusepa katsed; nimelt, tema katsete ülesandeks on närvihaiguste arstimine operatiivsel teel.

Ülaltoodust on selge, et kui inimese „mina“ oleks ainult päritavuse produkt, siis ka üldse mingisugune pedagoogika poleks võimalik — ning inimsoo arene-mine oleks püsinud, paremal juhtumisel, ühel tasapinnal; halvemal juhtumisel oleks inimsugu lihtsalt degenerereerunud. Seda meie aga tegelikus elus ei näe; otse ümberpöörduvalt: meie peame tun-nustama, et inimese psüühiline pagas aja jooksul muutub ning see muutumine tüürib üldiselt paremuse poole. Kui tahaks leida sarnase muutmise põhjuseid, siis peame kahtlemata pilku heitma teise, iseloomu moodustavale elemendile, nimelt harjumustele. Meie ei kaldu tõest palju kõrvale, kui julgeme ütelda, et inimsoo arenemine võlgneb tänu just harjumise-võimele, millele oma korda abiks on päritavus. Viimane on mõök kahe teraga. Mõjudes kaasa negatiiv-sete omaduste fikseerimises, ühtlasi ei keeldu tema ka positiivsete omaduste edasiandmisest: tema on erapooletu pind, nagu üldse kõik looduseseadused, ja meie, kasvatajad, endi püüetes ini-msee „minas“ kultiveerida positiivseid omadusi, peame oskama kasutada seda seaduse pimedust ja erapooletust.

Kuna päritud omadused inimesega ühes sünnivad, ei allu nemad teadvuse ja tahte kontrollile: inimene peab neid de fakto tunnustama ja koguni tihti nende koorma all kannatama, olles nende kaotamise, hävitamise suhtes abitu ja võimetu.

Tuletame meele, näit. Ibseni „Tonte“, kus noor intelligentne inimene elab üle sügava tragöödia, teades, et vanematelt

päritud haiguse tõttu ootab teda mõne aasta pärast uus möödapääsemata mõis-tuse kaotamine, paratamatu vaimline pimedus. Hoopis teine lugu on harju-mise-võimega. Osa harjumustest sünnib ka ühes inimesega, aga teisest küljest võib inimene ka eluajal need ehk teised harjumused omandada ja juhtumisel, kui nemad sügavasti tema „minaga“ kokku kasvavad, kokku sulavad, siis on võimalik koguni nende edasiandmine järeltulevatele põlvedele. Ja selles pei-tubki, minu arvates, inimsoo arenemise saladus paremuse poole: ajajooksul saavad uued, kasvatusel teel omandatud harjumused ülekaalu päritud ürginstink-tide üle. Sellepärast peatume pikemalt harjumuse juures ja kuuleme, mis pätab teadus sellest tähtsast võimest ja tema mehhanismist. Harjumuse-või-meks nimetatakse psüholoogias inimese võimet, et iga psüühiline või füüsiline liigutus või toimetus, nõudes enese korda saatmiseks esialgu võrdlemisi suurt tahte ja tähelepanu pingutust, muutub korda-mise tõttu järjesti kergemaks, kuni vii-maks tema kordasaatmine sünnib väl-jaspool meie teadvust, automaatselt, mõnel juhtumisel koguni vastu meie tahtmist, ning sellest automatiseerumise momendist võib lugeda teatavat toime-tust harjumuseks. Mina ei hakka siin aega viitma harjumuse tähtsuse tõen-damisega elus — arvan, et see on ise-enesest igaühele küllalt selge. Huvitavam oleks selle asemel tutvustada harjumuse protsessi teadusliku seletu-sega. See aitaks meile harjumuse kui võimsama kasvatusliku abinõu kasuta-misest ettekujutust saada.

Teatavasti sünnib meie läbikäimine välisilmaga ja ka iseenestega erkude ehk närvide kaudu. Meie peaju, see psüühilise tegevuse tsentrum, seisab koos lugematust erkude ja nende rakukeste, sõlmede arvust. Igal meie võimel on peajuks vastav tsentrum ning kõik need võimete tsentrumid on omavahel kõige tihedamas ühenduses. Kuidas nüüd äritus erkude kaudu edasi antakse, ei ole seni korda läinud kindlaks teha. Oli aeg, kus ärituse edasiandmist võr-reldi elektrivooluga, mis perifeeriliste erkude kaudu jookseb peaju tsentru-mitesse ja sealt voolab jälle tagasi; nüüd

aga on tehtud kindlaks, et äritus kandub edasi palju väiksema kiirusega kui see on omane elektrilainetele. Nimelt, ärituse edasiandmine sünnib 60—70 meetr. kiirusega sekundis, kuna elektrivool teeb sama aja jooksul mitu sada tuhat klm. Uuemal ajal võtab aset oletus, et ärituse edasiandmise juures on tegemist mõnesuguse keemilise protsessiga erkudes, seda oletust toetab muuseas asjaolu, et kehalise või vaimlise töö tagajärjena on tähele pandud n. n. toksiinide eraldumist veres ja ka higis. Toksiinideks nimetatakse mitmesuguseid mürgiseid olluseid, mis, arvatavasti, töö ajal erkudest ja lihastest eralduvad; sellest seisukohast näit., pole väsimus muud, kui teatav organismi ajutine mürgitamine nende

toksiinidega, ning puhkamise protsess seisab toksiinide hävitamises ja organismist kõrvaldamises vere, teatavate näärmete ja naha kaudu. Meile on tähtis see asjaolu, et äritus, olgu tema füüsiline või vaimline, on möödapääsemata seotud teatavate füüsioloogiliste protsessidega erkudes ja peaaug; misugust laadi just on need protsessid — see on juba teisejärgulise tähtsusega küsimus. Peale selle on tehtud kindlaks, et meie erkudel on kaldumus korrata ühte ja sedasama äritust. Teatav äritus nagu jätkaks enese järele mingisuguse tee ning järgmine äritus püüab tekkida ja liikuda jälle sama teed kaudu, samas sihis. (Järgneb)

Matemaatika õpetus ja tegelik elu.

H. Summer.

Väga vana on nõue: õpetus koolis vastaku tegelikule elule. Kes küll tähtsamaist pedagoogidest ei ole selle küsimuse juures vaeva näinud. On tehtud meeletikke katseid küsimus kuidagi rahuldavalt lahendada, kuid ometi peame tunnustama veel tänapäev, et rahuldav lahendamine on veel kaugel.

Selle küsimuse lahendamisel on iseäranis agarad olnud vabad koolid. (Tolstoi, Tagore).

Kuid raskused tahavad ikka üle jõu käia. On ju ka täiesti loomulik, et kunstlikke koolikavu ei saa kunagi täiesti kokku kõlastada tegeliku eluga. Tegelikust elust õppimine on ka ühekülgne ja juhuslik. Õppekava aga moodustab enesest süsteemi, kuhu tuleb paratamata võtta asju, mis, võib olla, teatud isikul kunagi elus ette ei tule. Võtame või koguni niisuguse praktilise tähtsusega aine — nagu matemaatika.

Ei saa tema õpetuses rahuldavaid tagajärgi, kui ignoreerime süsteemi, kus on ette nähtud üldse kõik võimalikud juhused. Sellepärast ei tarvitse aga arvata, et kõik need juhused ühel inimesel tema elus ette tulevad.

Kui küsida kaupmehelt, pangaametnikult, meierilt jne. kas nad tarvitavad elus neid keerulisi reegleid, mida koolis õppisid, siis vastaksid nad, et omi

asju hoopis lihtsamini ajavad. Pangaametnikkudel on mitmesugused tabelid ja praktilised võtted. Kaupmehed ütlevad, et lihtmurdudest tarvitavad $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$. See on ka pea kõik. Kes mõtleb seal mõõta riidet $\frac{1}{16}$ arsinat. Ei tule niisugused osad ette, siis ei ole tarvis ka nende kohta käivaid reegleid. Poole, veerandi ja kaheksandikuga aga oskavad nad toimida lihtsustatud viisil.

Kõik see on ju nii, kuid matemaatika õppimisel ei taha meie piirduda ainult selle hädatarvilisega. Meid huvitavad ka keerulisemad juhused. Ehk on neid siiski mõnikord tarvis.

Nii võib siis ka juhtuda, et terve kursus võib kannatada liig-süsteemalikkuse all. Tegelik elu oma nõuetega jääb nagu varju.

Selle tõttu võib sagedasti lihtne eluline küsimus sünnitada õpilastele raskusi.

See on aga suur puudus, mille vastu peab leiduma abinõusid.

Asjata ootame seda mõnelt üksikult isikult, kes nagu nõiavitsaga puudused kõrvaldaks, meie ei pease selle puuduse käest ennem, kui iga õpetaja oma koolis sel alal loovalt tööle asub.

On võimata luua head ülesannetekogu, kus oleksid elulised ülesanded kõigile koolidele. Iga kool on ju osalt omapärastes tingimustes.

Neid tuleb arvesse võtta. Õpilastele tuleb võimalus anda sellekohaselt töötada. Järjekindel olles peaksime ütleva, et iga kool peaks looma oma ülesannetekogu. Selles raamatus oleks osa ülesandeid sarnased teiste koolide kogudele, osa aga läheks lahku ja teeks tegemist küsimustega, mis on huvitavad sellele koolile. Selgituseks toon näite ühest alevi-koolist. Raudteejaamast kuni koolimajani oli tee väga porine. Õpilased olid juba matemaatikat nõnda palju õppinud, et nad tee ära mõõta oskasid. Materjali ja töö hindade üle muretseti teateid. Õpilased hakkasid mitmes rühmas tööle. Töö tulemuseks oli tee sillutamise eelarve mitmesuguse materjaliga, kõnniteedega ja ilma. Eelarved saadeti ka alevivalitsusele tutvumiseks, sest õpilastel on kindel arvamine, et nende töö kord ka vilja kannab, vähemalt siis, kui nad ükskord ise on valijad ja valitavad.

Ühes matemaatika õppimisega on äratatud siin ka huvi ühiskondlikkude küsimuste vastu. See on aga noore kodaniku kasvatamisel väga tähtis.

Meie mõistame tegelikkude ülesannete all ikka sarnase iseloomuga ülesandeid, mille väärtus ei seisa ainult arvamises. Arvamise tagajärjeks peaks olema mõni võimalik ühiskondlikult tähtis tegevus, vähemalt selle võimalus.

Kahtluseta on õpilased sarnasest tööst enam huvitatud kui töötamisest raamatu järele, kus ette tulevad võõrad ja vähe huvitavad asjad.

Ühes teises koolis lahendasid õpilased ülesannet, mille mõte oli lehma kasulikkuse või kahjulikkuse kindlaks tegemises.

Iga õpilane võttis vaatluse alla ühe lehma, kelle kohta ta muretses täpsed andmed. Selgus, et see töö pakkus lastele palju huvi.

Ei tarvitse kauem peatuda üksikute näidete juures. Asume nüüd küsimuse arutusele, kuidas võiks üldsuse huvides ära kasutada üksikute õpetajate ja õpi-

laste töid. Ega ikkagi iga kool enesele kõigi klasside jaoks nõuetava kursuse omandamiseks harjutuskogu ei loo.

Esialgselt võiksime leppida sellega, et iga õpetaja aasta jooksul looks oma klassiga mõne sarnase ülesande. Need ülesanded tuleksid kirjutada suure kirjaga suurele lehele. Leht peaks olema nii suur, et tahvlile riputatud ülesanne oleks hästi näha kõigile.

Aastate vältel kasvaks sarnaste tabelite arv nii, et õpetajal oleks võimalik neid raamatu kõrval eduga tarvitada.

Kui juba ollakse veendunud ülesannete väärtuslikkuse juures, tuleks moodustada toimikond, kes vaataks läbi kusagil keskkohas kõik kogutud ülesanded ja laseks need tabelitele trükkida, mis on kõlbulikud üldisele tarvitamisele.

Nii oleks meil varsti valmis hea liikuv ülesannetekogu, mille iga õpetaja oma äranägemise järele muretseb oma kooli tarvis.

Sellega astuksime matemaatika õpetamises suure sammu edasi.

Asjata oleks oodata seda üksikute raamatute kokkuseadjailt. See töö on suur, mille tõttu kogude kokkuseadjad peavad leppima harilikult teiste ülesannetega. Sellest siis ka tuleb, et koolidel on möödapääsemata tarvidus asuda ise küsimuse lahendamisele.

Selles asjas olen paljude õpetajatega mõtteid vahetanud. Nähtavasti ollakse arvamisel, et see on huvitav ja tarvilik katse, mille teostamisele tuleb asuda kohe.

Arvan, et ka teised õpetajad, kellega isiklikult kokku ei saa, on samal arvamisel. See võimaldab katset teha laiemas ulatuses.

Selle katse tagajärjena oleks võimalik näha varsti suuremat kollektiivselt toimetatud liikuvat ülesannetekogu, kus kõik ülesanded vastavad tegelikule elule, ja — mis ka väga tähtis — nende kõlblikkus on juba koolides läbi katsutud.

Schveitsi koolioludest.

A. Weiderman'i muljed välismaade koolidest.

Üldülevaade. Schveitsi kultuur ja kool on vana. Juba keskajal olid Schveitsi kloostrid, näit. St.-Gallenis, keskaja tsivilisatsiooni kandjad. Pärastpoole, iseäranis reformatsiooni ajal, muutusid Schveitsi linnad, nagu Genf, Basel, Zürich ja teised, teaduse ja vaimutöö keskpunktideks, ja seda on nad ka praegu.

Schveits asub rahvuste piiripunktis. Siin on liitunud ladina ja germaani kultuur. Schveits koosneb kolmest rahvusest — prantslased — läänes, itallased — lõunas, sakslased keskpaigas ja idas. Need rahvad on siin saanud ühise riigi kandjaks. Arusaadav, et igatüks tõi avalikku ellu oma iseäraldused ja kalduvused.

Schveits on kogu ilma kogumisaik. Siia tulevad rändajad kõigist maadest; siin on varju leidnud poliitika- ja usutegelased, kellel kodumaal asu polnud; siia tulevad turistid, terviseotsijad. Igaüks, kes väljast tuleb, toob enesega kaasa midagi uut, millest maaelanikud saavad osa, igaüks kes läheb Schveitsist, võtab kaasa, mida ta võib kasutada kodus.

Kõik öeldu maksab ka kooli kohta. Schveitsi koolist võivad teised maad õpida nii paljugi. Tema kõrge tasapind on tingitud eeskätt koolitraditsioonidest ja veel rohkem poliitilistest tingimustest. Kusagil maal pole rahval nõnda palju õigust kaasa rääkida riigi elus kui Schveitsis. Isegi ametnikkude ja õpetajate ametisse määramine nii mitmes kantonis on otsekohe rahva käes. Liit (Bund), kantonid, kogukonnad ei kohku tagasi määratute koolikulude eest, teades, et rahva avalik heakäik oleneb koolist. Schveitsis tegutsesid ilmakuulsad pedagoogid nagu Pestalozzi, Pére, Girard, Fellenberg ja teised.

Avalikkude koolide kõrval võistlevad edukalt erakoolid. Kantonitel on sagedasti kool auasjaks, iga kanton püüab oma koolielu paremini korraldada, kui naabri kanton. Koolimaja on Schveitsis, nagu mõnes teises kohas kirik või kogukonna hoone, küla uhkus. Kunst

ja tervishoid on tema ehitamisel mõõduandvad. Küla 2000—3000 elanikuga ei karda koolimaja ehitamist, kui see hoone oma 1/2 miljoni Schv. franki (35 miljoni Emk.) maksuma läheb.

Kooli korraldused ja seadused on igas kantonis isesugused. Üldine Schveitsi vabariigi (Bundi) põhiseadus teeb algkooli sunduslikuks kuni 14 eluaastani kantonid võivad seda täiendada kuni 16 eluaastani. Algkool on maksuta, ka õppevahendid on maksuta. Algkoolile järgnevad mitmesugused sunduslikud täienduskursused.

Keskkoolid on kantonite korraldada. Ka siin on mõned kantonid läinud nõnda kaugele, et ka sekundaarkoolis (keskkoolis) on õpetus maksuta ja õppevahendid kooli poolt.

Schveitsi kooli iseloomustab veel asjaolu, et ta võimalikult püüab valmistada noort inimest elule ette. Puhast teadust, mis keskmisele inimesele pole elutarvilik, õpetatakse ainult ülikoolis. Alamad astmed peavad valmistama ette, praktilisi inimesi, kes on ette valmistatud võimise ja oskuse sõjariistadega eluvõitluseks. Mõlemad vanad keeled on sunduslikud ainult keskkooli klassikaharus. Rääkimise harjutusi peetakse koolides tähtsamaks kui grammatilisi ja kirjalisi arutusi. Kaubanduse algteadmised on võetud üles sekundaarkooli programmi. Majapidamine moodustab ühe osa kõigi tütarlaste koolide õppekavadest. Otsekohene looduse vaatlemine, nagu seda Rousseau, kes Genfis tegutses, õpetas, seisab tähtsamal kohal kui raamat. Füüsilise kasvatus eest peetakse hoolt. Kõigi koolide tarvis on suured avarad võimlemissaalid. Kooliõpilaste tervislik järelvalve, toitmine, suveasundused jne. täiendavad edasi abinõusid füüsilise kasvatus suhtes.

Schveitsis leiame eeskujulisi kutsekoole, kus õpilane valmistatakse ette elukutse vastu teoreetiliselt ja praktiliselt, teiselt poolt töötavad nii mitmes kantonis sunduslikud täienduskoolid, nagu nad on korraldatud Preisimaal.

Nimetada võiks veel kutsenõuande-kohti, noorsoo osakonda mõne kantoni departemangu juures jne.

Ühist pilti, ülevaadet kõigi kantonite kohta on väga raske anda.

Järgnevas kirjutuses leiab käsitlust ainult kolm kantonit, need on Genfi, Luzerni ja Zürichi kooliolud.

Genfi haridusolud.

Genf (prantsuse keeles Genève) on lõunapoolsem kanton; elanikud prantslased, nende arv umbes 160 tuhat, neist 140.000 Genfis; seega on linn veidi suurem kui Tallinna; maapindala 277 km. Tööstusharudest on iseäranis edenenud kellatööstus, kalliskivide, kullasseppade, email jne. tööalad.

Genfi hariduskorraldust võime õigusega nimetada kogu rahva tööviljaks, „une veritable affaire nationale“.

Tutvudes Genfi *hariduselu ajaloo*ga, näeme kogu aeg alalist võitlust, vaidlust koolielu korraldamise ümber.

Esimesed koolid olid teatavasti keskajal kloostrite juures. Nende arv oli kaunis suur. Ülikooli asutamise kavatsus oli liikumas Karl IV ajal, isegi vastav kuninga käsukiri oli valmis (3. VI. 1365); kuid kavatsus jäi paberile, sest et linnaelanikud olid selle vastu, kartes Savoii hertsogite võimu kasvamist.

1428 a. asutas kaupmees François de Veronnex esimese maksuta Collège'i, mille õpekavas olid grammatika, loogika, filosoofia, retoorika aritmeetika, astronoomia ja muusika. Ka töötas sel ajal terve rida väiksemaid kooli.

Need põhimõtted, millele on rajatud moodne kool, see on, et ta oleks kõigile kättesaadav (maksuta) ja sunduslik, leiavad vastuvõtu Genfis juba 1536 a. Muidugi jäi see kavatsus täiel määral läbi viimata.

Suurt hoogu sai hariduselu Genfis usupuhastusega. 1541 aastal asutas Kalvin Genfis kuulsa „Gollège“, mille siht oli valmistada ette lapsi ametiasutuste tarvis. Ka ehitati sel ajal Collège'le vastav hoone. Pandi maksma tema kohta ka õige üksikasjalik korraldus. Collège oli ühendatud kõrgema kooliga, akadeemiaga. Sarnasena püsis Collège kuni XVIII aastasaja lõpuni. Collège'i

kõrval tegutsesid väikesed erakoolid, vaimulikkude juhatusel.

XVIII aastasaja lõpul nõuti ägedalt Collège ümbermuutmist, selle nõudmise eesotsas seisis kuulus loodusteadlane Saussure, kuid kõik reformeerimiskavatsused jäid teostamata revolutsiooni ja pärastise Napoleoni interventsiooni tõttu.

Revolutsioon ei jätta mõju avaldamata ka hariduselule. 1794 a. konstitutsioonis loeme: „Mõlema soo tarvis luuakse algkoolid. . . „Kõik kodanikud, ka väljamaalased, on kohustatud oma lapsi õpetama, kas eraviisil või saates neid algkooli“ . . .

Napoleoni uuendused ei leia Genfis poolehoidu. Võiksime nimetada sel ajal algkooli avamist, eelkool Collège'ile, 1802 aastal. Teostuvad siis juba ühtluskooli põhimõtted.

1826 a. tekivad Genfis esimesed lasteaiad. Selsamal ajal asutatakse joonistamise kool, mis pärastpoole muutub kunstikooliks. „École des Beaux-Arts“; 1824 a. asutatakse tuntud „école d'horlogerie“, kellasseppade kool, mis praegusel ajal sarnaneb suurele vabrikule.

1834—1836 a. pannakse kool valitsuse juhatusse alla, luuakse üldine haridus-seadus. Algkooli õppekava määratakse seaduses kindlaks, muuseas võetakse tütarlaste õppekavasse nõelatööd (tüt. käsitöö).

Collège'is kutsutakse ellu klassilise haru kõrval tehniline haru. Asutatakse kõrgem tütarlaste kool. Akadeemia laiendatakse, luuakse 4 teaduskonda,

Koolielu areneb edasi 1847 a.; konstitutsioon kinnitab uuesti, et alg-haridus on maksuta ja lahutab usuõpetuse teistest õppeainetest.

1848 a. luuakse „Collège industriel et commercial“, millest kasvab välja pärastine kunsttööstuskool“ École des arts et métiers.

Samal aastal tehakse sunduslikuks algharidus 6—13 aastastele.

Collège'i juures asutatakse järgmised harud: klassiline, tehniline, komerts ja pedagoogiline.

1876 a. asutatakse arstiteaduskond, akadeemia nimetatakse ülikooliks.

Praegune kooliseadus on aluse saanud 5. juunil 1886 aastal; teda on selle aja jooksul tarviliselt muudetud. Viimased muudatused võeti ette 7. märtsil 1925 a. Ka õppekavad, mis praegu maksavad, on märksa muudetud viimase ajal.

See lühikene ülevaade näitab, et Genfi kool on kogu rahva töövili aegade jooksul. Arusaamine hariduse vajadusest on igal kodanikul selge. Hariduse eest peetakse suurt hoolt. Esialgu oli see hool koondatud Collège ümber, Collège oli vaimlise elu kesk-kohaks. „La république est an Collège“. Nüüd aga demokraatia ajajärgul tunnistavad Genfi kodanikud „Vabariik on rajatud algkoolile“.

Genfi koolikorraldus. Administratiivne võim, juhatus ja järelvalve koolide suhtes on koondatud haridusdepartemangu kätte, kelle eesotsas on „Chef du departement“ (meil minister) kes töötab riiginõukogu (meil „valitsuse“) ülevalve all.

Departemangu juures töötab kantoni *koolikomisjon*, nõuandva häälega, ta koosneb 42 liikmest, neist on 24 nõukogu (valitsuse) nimetatud, vähemalt $\frac{1}{3}$ õppejõududest; 13 liiget on valitud järgmiselt: 1 — lasteaedade, 2 — algkoolide, 1 — täiendusklasside, 1 — maa keskkoolide, 1 — poeglaste kutsekooli, 1 — tütarlaste majapid. ja kutsekooli, — 2 kõrgema tütarlastekooli, 2 — Gollège'i ametnikkude (õpetajate), 2 — ülikooli senati (valitsuse) poolt.

Peale selle võtavad sõnaõigusega osa departemangu algkoolide direktor või inspektor, kutsekoolide direktor, kõrgema tütarl. kooli direktor, Collège'i direktor ja ülikooli rektor.

Koolinõukogu avaldab oma arvamist kõigi haridusse puutuvate üldkõrvalduste kohta, määruste kohta, õppekavade, õppevahendite, õppeviiside, katsumiste ja eksamite kohta, kui ka selle kohta, millised õppetoolid või muud kohad tuleksid asutada või kaotada.

Koolikomisjoni, kui ka suure nõukogu („parlamendi“) liikmetel (meil volikogu liikmetel) on alati õigus käia kooli vaatamas, ka tundidel pealt kuulata. Kogukonna esindajatel muidugi oma kogukonna koolides.

Koolisundus kestab 6—14 eluaasta täissaamiseni või, kui 7. algkooli klass lõpetamata, 15 eluaastani. Peale algkooli lõpetamist on noored inimesed, kui nad ei õpi mõnes teises koolis, vaid töötavad kas kodus või mujal tööstuse ning kaubanduse ettevõtetes kohustatud võtma osa kaubandus- või tööstuskursusest 14—18 a. eluaastani. Sellest kohustusest on vabastatud need, kes sellekohasel katsumisel valdavad tarvilikke teadmisi või saavad õpetust mõnel teisel teel.

Igal aastal saadab elanikkude nimekirjade büroo, analoogiline meie statistika büroole, haridusdepartemangu ja kogukonna võimudele laste ja noorte inimeste nimekirjad, kes kuuluvad koolikohustuse alla. Nimekirjas on tähen-datud, kus laps haridust saab, kas koolis või kodus; vanemad või hooldajad või kelle juures laps elab, on kohustatud näitama ette sellekohased tõendused.

Kes ei täida koolikohustust, langeb trahvi alla haridusdepartemangu määramisel 2—5 frangini, mis tuleb ära tasuda 8 päeva jooksul. Mittetasumise puhul läheb asi politseikohtu kätte, kes määrab trahvi 10—50 fr. (720—3600 Emk.) Ei tasuta ka nüüd ära, määratakse arest kuni 10 päevani. Samuti on arest nähtud ette koolikohustuse mittetäitmise kordumisel. Väljamaalased saadetakse valitsuse otsusel maalt välja.

Samuti on kohustatud isikud, kelle juures noored inimesed 16—18 a. vanaduseni teenivad, neile võimaldama kur-susest osa võtta.

Eraõppeasutusi on Genfis terve rida, alates lasteaedadest ja lõpetades kõrgemate koolidega. Nad on täiesti vabad, ainus tingimus on, et nad ei tohi rik-kuda avalikku korda ja häid kombeid, ega tegutseda tervisevastaselt. Väljamaalased võivad õpetada ainult valit-suse sellekohase loaga pärast erieksami sooritamist komisjoni ees.

Algõpetus erakoolides käib inspek-torite järelvalve alla. Sel puhul, kui õpetus ei ole küllalt rahuldav, võib valitsus keelata lapsi sinna kooli saata.

Alghariduse alamaks astmeks on *lasteaeq* (école enfantine). Igal kogukon-

nal peab olema vähemalt üks lasteaed.

Nende ülesanne on hoolitseda lapse füüsilise ja vaimlise arenemise eest ja valmistada ette teda algkoolile. Tal on kaks astet: 1) alam aste, 3—6 aastaste laste tarvis, ja 2) kõrgem aste, 6—7 aastaste laste tarvis. Kõrgem aste on sunduslik.

Õpetus seisab ümbruse vaatlemises ja arutustes („leçons de choses“), manuaalsete osavuste arendamises, edasi tulevad mängud ja laulud, moraallilise sisuga jutustused. Kõrgemas osas tuleb siia juure lugemine, kirjutamine, arvutamise algteadmised ja joonistamine.

Lasteaed püütakse võimalikult armsaks teha; tund on elav ja muutlik, kütkestav, ruumid on valged ja avarad. Lastel on siin kõige soodsamad tingimused mängudeks. Liikuvad lilleaiad, joonistamine kriidiga, värvidega jne. Lugemise harjutamisel tarvitatakse liikuvaid tähti ja värvilisi pilte.

Laste arv ei tohi tõusta klassi kohta üle 40.

Kooliaasta kestab 42—46 nädalat, igas nädalas 25—35 tundi.

Lasteaednikud peavad olema Schveitsi kodanikud, vähemalt 17 a. vanad. Nende üldharidus peab vastama vähemalt kõrgema tütarlaste kooli 2 klassi ettevalmistusele (11 õppeaastat).

Neile korraldatakse peale seda võistluseks järgmistest ainetest: prantsuskeelne kiritöö; loetud kirjandusliku toote jutustamine; ühe luuletuse deklameerimine; arvutamise ülesande lahendamise suurel tahvil; laulu ettekanne oma väljavaliku järele; solfeggio (nootide järele laulmine); lihtne joonistamine looduse järele, üks lehekülge ilukirja. Departemang valib nende hulgas, kes rahuldavalt sooritanud katsumised, teatud arvu kandidaate ja saadab nad üheks aastaks õppima lasteaiandust praktiliselt. Siis on neil uus eksam, mille järele neile antakse lasteaedniku kutsetunnistus.

Nende palgad on: I aasta kandidaadil Fr. 1.500, II aasta kandidaadil Fr. 2.400.

Lasteaednik on 5 aasta jooksul abiaednik (sous-maitresse), tema palk on — 3.200 fr. aastas, igaaastase lisandusega

150 fr. 5 aasta lasteaia teenistusega saab ta täisõpetajaks (mâitresse), palk — 4.000 fr. aastas 12 igaaastast teenistustelisa à 100, kõige suurem palk seega 5.200 fr. aastas, seega umbes 38.000 Emk. kuus.

1915 a. oli Genfi kantoni lasteaedade arv 187, õpetajaid 193 ja lapsi 5.440, seega tuli ühe õpetaja kohta keskmiselt ligi 29 last, ülemmäär teatavasti 40 last.

Demokraatia tähtsam ülesanne on hoolitseda *algkooli* eest. Genf on siin oma ülesande kõrgusel. 1911 a. pikendati koolisundus kahe täie aasta võrra, enne seda olid nende klasside asemel täiendusklassid, kus õppus kestis 7 tundi nädalas.

Algkoolis õpivad lapsed 6 aastat; ei astu nad siis sekondaarkooli („école professionnelle des garçons“ ja „école menagère de jeunes filles“), siis käivad nad veel ühe aasta täiendusklassis ja peale selle võtavad nad osa kaks aastat kutsekursustest (cours professionnels). 5-da algkooli klassile on aga rajatud Collège (poeglastele) ja kõrgem tütarlaste kool.

Algkooli astuvad lapsed 7 aastaselt pärast vastavat katsumist lugemises ja kirjutamises.

Mitu õppeaastat võib algkoolis olla ühendatud ühe õpetaja all ja ühes ruumis. Kui ruumis 1 — kuni 3 õppeaastat, siis on õpilaste ülemmäär 40, kui on ühendatud 4 kuni 6 õppeaastat on õpilaste ülemäär 30.

Õppekavad. Seaduses on nähtud ette ained, mis algkoolides õpetatakse. Valitsusel on õigus lisada siia tarvilisi aineid juure või jätta mõni ajutiselt välja. Õppe- ja tunnikavad paneb maksimaalset departemang. Õppekavade aluseks on pandud samad põhimõtted mis lasteaedades. Montaigne sõnad „Mieux vaut une tête bien faite qu'une tête bien remplie“ („palju rohkem on väärt hästi ehitatud pea, kui hästi täidetud pea“), see on õpetuse siht.

Algkoolis õpetatakse järgmisi aineid: emakeel (prantsuse keel), väga suure tundide arvuga, 10 tundi nädalas (neljapäeval koolitööd ei ole); siis arvutamine algul, 4—5 tundi nädalas, pärastpoole 3—4 t. nädalas;

geomeetria 4-st õppeaastast à 2 tundi,
 geograafia 3-dast " " à 2 "
 ajalugu 5- " " " à 2 "
 saksa keel 6- " " " à 4 "
 joonistamine 1 " " " à 2 "
 kirjutamine I-III à 2 t. pärast à 1 "
 laulmine igas klassis à 2 tundi,
 võimlemine " " " à 2 "
 kätetegevus, mängud ja jalutused esi-
 algu 8-7 tundi siis vähem kui 6 t. jne.
 ning VI klassis 3—1 tund.

Tütarlaste käsitöö tundide arv on suur: I kl. 3, pärastpoole 4 tundi nädala kõigis klassides.

Puudub algkooli kavades kodulugu, samuti ka looduslugu, viimast õpetatakse täiendusklassis ja kõrgemal astmel ühes tervishoiuga. Samuti tuleb 7-das klassis juure arvepidamine, kodanikuõpetus, poeglastele raua- ja puutöö, tütarlastele majapidamine.

Usuõpetus on vabatahtlik aine, teda õpetavad vaimulikud. Kulud kannab kirik. Usuõpetuse tunnid ei tohi olla põhjuseks teistest tundidest puudumiseks või hiljaksjäämiseks.

Nädalatundide arv on kõigis klassides 30, enne lõunat ja peale lõunat, kahetunnilise vaheajaga. Arvan, et ka noorematele lastele pole see raske, kui silmas pidada, et selles arvus on kuni 8 tundi jalutust ja mängu. Õppekava on rajatud moodsatele pedagoogilistele põhimõtetele, õpetuse aluseks on vaatlemine, katse, nätlikkus; endine õpetusviis, kus harjutati mälu, dogmaatiline ja abstraktne õpetus, on jäetud kõrvale. Õpetaja jutustades, demonstreerides objekte, paneb lapse vaatlema, mõtlema, arvustama; tund on elav ja kütkestab alaliselt õpilast.

Õpperaamat on piltidega hästi illustreeritud, laialt on tarvitusel seinapildid; koolide kollektsioonide eest peetakse hoolt; käiakse vaatamas muuseume ja näitusi, igas koolis on tarvitusel kinoparaat.

Kui võrdleme Genfi algkooli õppekava meie õppekavaga, siis on meie õppekava palju suurem. Täheandasin juba, et osa aineid, mis meie algkooli õppekavades veel figureerivad, seal puuduvad.

Kõige enne emakeel: süstemaatiline kirjanduseülevaade puudub; osa mater-

jali, mis meil on paigutatud koduloo ja loodusloo kavas, ajaloo ning usuõpetusse, leiab käsitlemist emakeele tundides. Arvuteaduse kava on väiksem, suurt osa etendab peastarvamine. Geomeetria praktiline alates 4 õppeaastast. Algebra puudub täiesti.

Maateaduses peaaegjalikult Schveitsimaa, teistest maadest lühike ülevaade. Laiemalt, ja see peaaegjalikult majanduslikult seisukohalt, 7-s täiendusklassis.

Ajaloo ainult Schveitsi ajalugu. 7 õppeaastal lühidalt uuemat maailmaajalugu.

Saksa keel — 6 õppeaastast, õpilastele, kes ei suuda õppida võõrast keelt, õpetatakse teisi aineid.

Joonistamise ja laulmise peale panakse rõhku, kavad on peaaegu sama suured.

Ilukirjutus ei piirdu mitte hariliku kirjutusega vaid ka plakatiki on nähtud ette kavas.

Tütarlaste käsitöö kava on suurem kui meil.

Mõlemad sood on lahutatud. Ka on tunni- ja õppekavad mõlemale soole erilised. Enamasti õpivad poeglapsed ja tütarlapsed kahel esimesel õppeaastal koos; pärastpoole lahutatud, kuigi klassid on ühises koolimajas.

Õppeaeg kestab 42—46 nädalat aastas, seega palju pikem kui meil.

Õpilastel on aastas vähemalt kaks katsumist. Nende katsumiste kui üldise töö tagajärgede järele viiakse klassist klassi.

Silmapiistvatele õpilastele antakse aasta lõpul aubinnad; väljaandmist toimetatakse avalikul aktusel.

Anormaalsete ja kurikalduvusega laste jaoks, kes ei paindu üldise distsipliini alla, on eriklassid. Nende kohta maksab erikorraldus.

Haridusdepartemangu poolt on pandud maksma erimäärus õpilaste ülalpidamise kohta koolis ja väljaspool kooli.

7-mes täiendusklass on neile õpilastele, kes ei suuda õppida sekundaarkoolis. Õppimine on seal sunduslik. Maa täiendusklassides õpetatakse ka põllutööd.

Algkoolide juhatus. Algkoolide otsékohene järevalve on algõpetuse direk-

tori käes, tema abilisteks on inspektorid, kes valvavad pedagoogilise töö järele koolides. Inspektoreid on 6, neist üks daam. Peale selle erinspektorid valvavad laulmise, joonistamise, tütarlaste käsitöö ja võimlemise järele. Inspektori kohuseid võivad täita departemangu äranägemise järele ka koolijuhatajad, üks aasta. Minister kutsub sagedasti direktorid ja inspektorid kokku, kus arutatakse läbi, kõik tähtsamad administratiiv-küsimused samuti ka õppeviisid, määrused ja õppekavad.

Kaks korda aastas kutsub departemang kõik õppejõud nõupidamisele, ministri juhatusel. Õpetajate ilmumine on sunduslik.

Koolijuhataja nimetatakse pearegendi, teised õpetajad on regendid ja allregendid. Koolijuhataja (regent principale) määratakse departemangu poolt 4-ks aastaks. Nad saavad lisatasu kooli suuruse järele. Koolijuhataja peab valvama kooli distsipliini, kooli muuseumi, varustuse ja raamatute väljaandmise, õpetajate korralikkuse järele jne.

Õpetajaid valmistatakse ette Collège'is (poeglapsed) või tütarlaste kooli pedagoogilises harus. Õpetus kestab seal 4 aastat. Pedagoogilisse harusse võib pääseda ka väljaspoolt — poisid école professinelle'ist, tütarlapsed école ménagère või école sécondaire rurale'ist. Pedagoogilise haru lõpetamine annab õiguse pääseda ka ülikooli, sellega peab tema programm vastama nõuetele, mis „Liit“ on seadnud üles küpsuseksami kohta.

Täiendusained pedagoogilises harus on: täienduskursus prantsuse keeles, saksa keeles, muusikas, ja tütarlastele veel käsitöös (nõelatöös), kõrgemas osas (2 a.) on eriained: pedagoogika, pedagoogika-ajalugu, prantsuse keele, arvu-teaduse, ajaloo ja geograafia meetodika, tervishoid ja ilukirjutus. Peale selle praktikatumnid algkoolides.

Kui pedagoogilise haru lõpetamine ei tee veel õpetajaks. Veel on eriksamid departemangus. Et pääseda sellele eksamile, peab olema vähemalt 18 ja mitte üle 35 a. vana, ja näitama ette kooli tervishoiuinspektori tunnistuse, et tervislik ja füüsiline seisukord lubab rahuldavalt õpetaja ametit pidada. Peab

tähendama, et keskkooli eelviimases klassis juba varemalt vaadatakse põhjalikult läbi tulevase õpetaja tervislik seisukord.

Eksami-komisjon koosneb 12—15 isikust, algkoolide ja sekundaarkoolide direktorist, inspektorid, õpetajad, määratud liikmed; nad moodustavad üksikute ainete komisjonid. Eksami ained on järgmised: pedagoogilise sisuga prantsuskeelne kirjatöö (5 tundi antakse aega); läbiloetud tekst ära seletada: saksakeelne jutustus ja tõlge; arvuteaduse ülesande seletamine kooli lõppklassidele. Nende katsumiste siht on selgusele jõuda kandidaadi intellektuaalsete ja pedagoogiliste võimete üle, mitte nõnda palju tema teadmiste üle, selle kohta annab teated koolitunnistus.

Möödaläinud aastal oli eksamil noor-mehi 18, valiti välja 15, naiskandidaate 50, valiti välja 25. Tuleb tähendada, et naiste arv on suurem selle tõttu, et 1. ja 2. algkooli klass on täielikult naiste käes. Valitud kandidaadid „stagiaires“ saadetakse üksikutesse koolidesse, kus nad töötavad inspektorite erilisel järelevalvel. Peale selle täiendavad nad omi teadmisi kursustel prantsuse keeles, saksa keeles ja joonistamises.

Esimese prooviaasta lõpul on neil departemangus uus eksam; 1) õigekirjutuse etteütluks moodsa autori kirjatööst; 2) lugemise tund ühes tarviliste seletustega, algkooli kõrgemas klassis; 3) proovitund mõnes teises algkooli aines.

Kui departemang tunnistab prooviaasta töö ja eksami andmed rahuldavaks, saab kandidaat õiguse pääseda abiõpetaja „sousregent“ kohale. Vastasel korral jääb ta veel kandidaadiks teiseks aastaks. Prooviaasta ajal saadab departemang osa kandidaate Schveitsi saksa osa koolidesse riigi kulul 6 kuuks praktiseerima.

5 aasta rahuldava teenistuse järele võivad abiõpetajad saada õpetajate (regents) õigused.

Kui suur on *õpetajate tasu*. Õpetajate tundide arv nädalas on 30, iga klassis oma õpetaja. Palk on järgmine: 1 aasta kandidaadid 1.800 fr. aastas, s. o. 150 fr. kuus, teise aasta kandidaadid 3.000 fr. a. 250 fr. kuus, II

aasta kandidaatidel on õigus, kui neid ei määrata abiõpetajaks, saada 3 igaaastalist lisa à 250 fr. Abiõpetaja 4.000 fr. aastas, õpetajad 5.200 fr. a. s. o. 430 fr. kuus. Peale selle on abiõpetajail veel 4 igaaastalist lisa à 200 fr. ja õpetajail 12 aastalist lisa à 200 fr. Nõnda et kõigesuurem palk, mille võib saada õpetaja regent, $2+3+5+12=22$ -aastase teenistuse järele, on 7.600 fr. a. või 643 fr. ehk ligi 47.000 Emk. kuus. Keskmiselt on elu 2 korda kallim kui Tallinnas.

Need palgad on Genfis, teistes kohtades on veidi suuremad (15 ja 20 franki kuus rehkem). Perekonna abiraha antakse sell puhul, kui naine teenistuses ei ole, 400 fr. aastas.

Täiendusklassi õpetaja saab täiendavalt 400 fr. aastas.

Algkooli õpetajad võivad pidada mingisugust teist teenistust ka erateenistust, oma või võõrast, ainult valitsuse loaga.

Õpetajate ja lasteaednikkude valimine.

Kui koht kusagil õppeasutuses saada, antakse sellest avalikult teada vähemalt 2 nädala jooksul.

Selle järele määrab departemang 5—9 liikmelise komisjoni, kes arutab käsimuse läbi ja teeb kandidaatide asjus valitsusele vastava ettekande. Lasteaednikkude valimise komisjonist võtab osa lasteaednikkude inspektriiss. Algkooli õpetajate valimise komisjonist võtavad osa algkoolide direktor või üks inspektoritest ja peale selle abiõpetaja valimisel veel Collège direktor ja kõrgema tütarl. kooli direktor ja õpetaja valimisel kogukonna esindaja.

Ühe komisjoni liikme määrab departemang vastava kogukonna esindajaist. Tarviduse korral määrab departemang kandidaadile veel eksami. Eksami jury ja komisjoni seisukohti arvesse võttes määrab valitsus õpetaja kohale.

Kõigi õpetajate (ka keskkoolides) kohta maksavad sama *teenistuse määrused*, mis teiste ametnikkude kohta.

Õpetajad samuti, nagu muud ametuikud, peavad olema Schveitsi kodanikud, ja neid määrab ametisse valitsus määramata aja peale. Valitsusel on õigus

ka teatud ajaks ametisse määrata, kuid vähemalt üheks aastaks.

Väljamaalasi võib määrata ainult uute keelte õpetajaiks ajutiselt kaemalt 4 a. Vaimulikke ei võeta kantoni teenistusse, erand on tehtud ainult ülikoolis.

Valitsusel on õigus määrata õpetaja erusse, kui tema vanadus või tervis ei luba täita rahuldavalt omi kohuseid.

Valitsus võib vabastada või tagandada õpetaja, kui ta raskelt eksib oma pedagoogiliste kohuste vastu või kui ta ülalpidamine ei vasta tema ametile. Samuti võib keelduda talle teenistulisa tasumisest.

Ajutise vabastuse tööst annab Valitsus a) kui õpetaja õppetöö on puudulik, sarnasel korral pannakse toime juurdlus, nagu nähtud ette seaduses, b) tervilikkudel põhjustel ajutine vabastus võib kesta 6 kuud, kuid mitte kauemini kui õppeaasta lõpuni.

Juurdluskomisjon koosneb 3 liikmest:

- 1) valitsuse määratud isik,
- 2) huvitatud õpetaja määratud isik,
- 3) kohtu presidendi määratud liige,

kes ei tohi seista Genfi kantoni teenistuses.

Ka tagandamise puhul võib valitsus küsimuse anda juurdluskomisjoni kätte, kui teda palub süüdlane või õpetajate kutseühisus.

Vanaduse piir on järgmine: a) 60 a. algkoolis, b) 65 a. keskkoolis, d) 75 a. ülikoolis. Kui õpetaja ei saa täita omi kohuseid, siis määratakse temale ase-täitja, kuld kannab õpetaja ise. Haiguse kohta on erimäärused.

Lasteaedade ja atgkoolide ülalpidaja. Kogukonnad on kohustatud koolidele muretsema hooned, mänguplatsid ja tarvilise sisseseade. Hoonete ja mööbli (vallasvara) plaanid kinnitab departemang. Valitsus annab toetust majade ehitamiseks ja krundi ostmiseks. Vaesemad kogukonnad saavad toetust ka kapitaalremontideks ja sisseseade ostmiseks.

Ka koolihoone asupaiga väljavalik vajab departemangu heakskiitmist.

Valitsusel on õigus võtta tarvitusele surveabinõusid nende kogukondade vastu, kes ei täida omi kohustusi.

Maakogukonnad peavad andma õpetajale korteri.

Kooli puhastamine, kütmine ja valgustamine on kogukondade ülesanne. Raamatud ja õppevahendid ning -materjalid annab riik.

Kooliruume võib muuks otstarbeks tarvitada ainult departemangu loal kogukonna ettepanekul.

Koolikohustuse ja korralliku koolikäimise järelvalve on pandud kogukonna valitsuse peale, ka peab ta valvama õpilaste puhtuse, tervise ja korralikkuse järele.

Algkooli käis nende ridade kirjutaja Genfis vaatamas. Koolis oli 20 klassi, sega-kool, esimesed kaks klassi ühes, pärast klassid lahutatud. Koolijuhataja oli ka inspektor, temal tunde ei olnud. Kooli ruumid väga avarad, suured ja valged. Laiad koridorid (7 sammu). Riiehoiu ruumi ei olnud, suur võimlemissaal, auditoorium kinoetentuste ja loengute tarvis, õpetajatetuba, arstituba, juhataja (inspektori) kabinet, käsitööklass tütarlastele. Keldrikorral oli suur pesemisruum ühes tušidega, sooja ja külma veega. Korraga võib seal pesta üks klass, samas kõrval riietamisruum. Koolil lai prügitatud õu. Vaesed lapsed saavad söögi kantoni poolt väljaspool kooli.

Täiendusklassi poisid käivad mujal käsitööd tegemas.

Inspektor kutsus mind loengule, mida keegi hispaania õpetaja joonistamise ülesannetest hispaania koolis pidi pidama. Ajapuudusel pidin tagasi lükkama tema kutse.

Sekondaar-koolideks kutsutakse kõik kutse- ja erakoolid, Collège sekondaar ning kõrgem tütarlaste kool. Koolikorraldus, mis praegu maksab Genfis, loodi 1886 aastal. Sel ajal valitses nõue, et kool peab ette valmistama tegelikule, praktilisele elule. Ka valitses sel ajal

Genfi kantonis kaubanduslik ning tööstuslik kriis, loodeti koolide kaudu leida asjale parandust. Kutsekooli on Genfis väga palju, seda tõendab rohke õpilaste arv neis koolides. Nõnda oli 1916 a. kutsekoolides 1775 õpilast, Collège'is ja kõrgemas tütarlaste koolis 2596 õpilast.

Kõige esmalt peame nimetama „*école professionnelle*“ *poeglastele*. Õieti ütelda, on ta üldhariduslik kool, mis on rajatud algkooli 6. klassile. Õppus kestab kaks aastat. Tal on kaks osakonda. Sektsioon A on nende noorte inimeste jaoks, kes kavatsevad astuda tööstus- või kunstikooli, sektsioon B neile, kes kavatsevad minna kaubanduslikule, administratiivsele või panga alale. Eriainetest võiksimetada arvepidamist, sektsioon A-s joonistamist ja tehnilist joonestamist, sektsioon B-s võõrast keelt. Ka õpitakse siin hoolega käsitööd.

Õpilased võivad siit edasi minna kas „*école des arts et metiers* (kunsttööstuskooli), „*école des beaux-Arts*“ (kunstikooli), kõrgemasse kaubanduskooli või astuda Collège'i tehnilise või pedagoogilise haru esimesse klassi. Kui nad tahavad astuda klassilisse või reaalarhussse, tuleb neil sooritada täiendav eksam ladina keeles.

Tundide arv nädalas on 30–35. Palk ja õpetajate ettevalmistus on sama, mis Collège alamas osas.

Õppemaks on 20 fr. semestris.

Selle kooli kõrval töötab teine kool *administratsiooni kool* „*école d'administration*“, mille ülesanne on valmistada ette posti, telegrafi, raudtee jne. ametnikke. Õpetus kestab 5–6 semestrit. Kooli juures töötab järelvalve komisjon, mis koosneb 11 liikmest, kutsehariduse direktori juhatusel. Liikmed nimetab departemang; kõik korraldused mis puudutavad seda osakonda, arutatakse enne läbi selles komisjonis.

(Järg.)

Karskus.

Vabatahtlik laste karskustöö

on jälle ühe uue hoogsa avalduse võrra rikkam, sest aprillikuu lõpul korraldatud esimene lootusringide kevadpüha on kõigiti kordaläinud ja rahuldavaid tagajärgi andnud, nagu see selgub eriti kujukait koolijuhatajate poolt täidetud ja tagasisaadetud aruandelehtedest. Maikuu jooksul tuli tagasi ankeetlehti 607 koolist. Nendest selgub, et nimetatud 607 koolis on antud 44 007 õpilasele 2128 karskustundi, korraldatud 279 õpilaste koosolekut 19.946 õpilase osavõttel ja peetud 54 perekonnaõhtut (pidu) umbes 5855 inimese osavõttel, kuna uusi lootusringe on asutatud 23, kokku 638 liikmega.

Need küllalt suured arvud näitavad, missuguse andumusega ja kohusetundega õpetajad koormava koolitöö kõrval karskustööst osa võtvad ja alkoholismivastasele võitlusele, eeskätt oma kutseala piirides, anduvad.

Õpetajate karskuskasvatusliit palub, et koolid, kes veel pole ankeetlehte täitnud ja tagasi saatnud, teeks seda igal tingimusel kõige lähemal ajal.

J. E.

Karskusloengud seminarides.

Et noori õpetajakandidaate tegeliku koolikarskustööga paremini kontakti viia, selleks saatis õpet. k.-liit oma esindaja õpetajate seminaridesse abiturientidele enne õppetöö lõppu külaleiba viima. Liidu poolt saadeti igale lõpetajale kiri ja väike pakike, mis peale karskuspost-

kaartide ja raamatu „Aegade hääl“ sisaldas mõned ülevaated ja juhised karskustöö korraldamiseks. Esindaja omalt poolt esines paari loenguga, käsitades karskusõpetuse ja vabatahtliku lastekarskustöö korraldamise võimalusi ja tegevusvahendeid.

Vastuvõtt kõigis seminarides oli südamlik, ja liidu esindaja sai mulje, et nendest noortest õpetajakandidaatidest rohkesti lisaväge tuleb meie karsklaste peresse.

J. E.

Karskuskursus.

Õpetajate karskuskasvatusliit korraldab eelseisval sügisel, arvatavasti augustikuu lõpul, või septembri algul esimesed karskuskursused õpetajaile ja kasvatusstegelastele. Kursuse kavas on nähtud ette loengud üldisest karskusliikumisest, alkoholivastase võitluse taktikast ja meetodeist ning alkoholoogiast, karskusõpetuse sihtjoontest ja meetodikast ja vabatahtlikust lastekarskustööst. Eriiselt tahetakse läbi töötada karskusõpetuse ühendamise võimalus meie algkoolis mitmesuguste eriõppaainetega. Muidugi on kursuste kavas ka proovitunnid, vaidlusteemid, mängutunnid ja lõpuks vabatahtlik karskuseksam.

Osavõtjaile muretsetakse maksuta ühiskorter (magamisriided olgu omad) ja hinnaalandusega lõunad. Kursused on maksuta; kõigile osavõtjaile, kes algusest lõpuni korralikult töötanud, antakse tunnistused. Aegsasti ülesandmine tarvilik.

J. E.

Õpetajate töö- ja palgaoludest välismail.

J. R-o.

(J ä r g.)

Leedumaa.

Leedu avalikke algkooli avavad ja peavad ülal omavalitsused; võivad avada riik, ühingu ja eraisikud. Tarbekorral haridusministeerium tasub kulud omavalitsusile või eraisikuile; viimseile siis, kui kool asub kohas, kus ei ole teist algkooli ja kui klassis on vähemasti 25 õpilast. Algkoolid on 4-klassilised.

Kõrgemad algkoolid on samati neljaklassilised. Kõrgemaid algkooli Leedus nimetatakse

„keskkoolideks“. Alljärgnevas sõna keskkooli tarvitatakse meie keskkooli mõttes. Kõrgema algkooli lõpetaja pääseb keskkooli 5-dasse klassi.

Kutsekoolidest Leedus leidub 6 riiklikku põlütöökooli, 1 aiatöökool ja piimatalituse kursused.

Vähemusrahvuste koolid. Juudi koolid kõik on erakoolid. Neile riik annab toetust vastavalt õpilaste arvule. Kaunases on poolakail riiklik gümnaasium.

Õpetajad saavad palga riigilt, kui kool kuulub üldisse koolide võrku, olgu see siis omavalitsuse või riigi kool. Kui samas kohas on riigi- ja erakool, viimase õpetajad ei saa palka riigilt. Õpetaja teenistustingimused on sarnased teiste riigiametnikkudega ja õpetajad jagunevad palga suhtes liikidesse nagu muudki ametnikud.

Algkooli õpetajate palgad. Algkooli õpetaja põhipalk on: 1) kutseta (tsensuseta) õpetajal 240 litti kuus ja 2) kutsega õpetajal 280 litti kuus ehk tasu rahas ja natuuris eelmainitud summa väärtuses. Ekvivalendi määrab kindlaks ministeerium. Võimalust mööda õpetajale antakse korter, küte ja valgustus.

Märkus: 1 dollar = 10 litti.

Perekonnaga õpetaja küttepuude norm on 20 kuupmeetrit, perekonnata õpetajal 12 m.³ Laste ülalpidamiseks maksetakse 20 litti iga lapse kohta kuni 14 a. vanaduseni. Iga kolme teenistuaasta järele antakse palgakõrgendust 10% võrra põhipalgast. Peale selle maksetakse 13. kuupalk poole kaupa jõuluks ja lihavõtteks.

Neis koolides, kus üksainus õpetaja, sellele maksetakse juhataja ameti eest veel 6% põhipalgast, nagu muudegi koolide juhatajale.

Usuõpetuse faktiliste tundide eest (2 tundi nädalas) maksetakse tunni eest 2% palgast. Eriainete eest (käsitöö jne.) maksetakse 3% palgast tunni eest.

Neile õpetajale, kes 11. detsembriks 1918 olid teeninud välja „pjätiletkad“, antakse veel lisaks 3% palgast.

Keskooli õpetajate palgad. Ülikooliharidusega keskooli õpetajad kuuluvad riigiametnikkude 11. palgaastmesse palgaga 450 litti kuus, kusjuures nädalatunde peab olema vähemasti 24. On tunde vähem, arvatakse maha palgast teatav osa.

Keskooli õpetajad, kel pole ülikooliharidust, kuuluvad 10-dasse riigiametnikkude palgaastmesse palgaga 380 litti kuus. Üle ja alla tundide puhul palga suurus arvestatakse nagu 11-daski astmes.

Õpetajad saavad lisatasu veel kirjatööde läbivaatamise ja parandamise eest 5% palgast tunni eest.

Klassijuhataja saab tasu nelja lisatunni väärtuses.

Gümnaasiumide füüsikakabineti juhataja ja raamatukoguhoidja saavad lisatasu nelja tunnialga väärtuses kuus.

Kõrgema algkooli klassijuhataja saab lisatasu 4 tunni palga väärtuses, raamatukoguhoidja ja pedagoogika nõukogu sekretär — 3 tunni eest.

Õpetajal peab olema vähemasti 12 nädalatundi, muidu ta ei või olla klassijuhatajaks. Iga kolmeaastase teenistusperioodi eest on lisatasu 10% põhipalgast. Iga lapse kohta 14. eluaastani maksetakse toetusraha 20 litti.

Gümnaasiumi direktor kuulub 13. ametnikkude palgaastmesse, palgaga 600 litti kuus. Direktoril peab olema vähemasti 6 nädalatundi; kui vähem, arvatakse palgast maha, kui rohkem — maksetakse juure.

Eriainete, nagu raamatupidamine, kaub. kirjavehetus, kaub. aritmeetika, poliitiline ökonoomia, kaubateaduse, stenograafia (kommerts-koolides) $1\frac{1}{2}$ normi. *Kunsti- ja muusikakoolide* õpetajad saavad 540 litti kuus (12. palgaaste). Nende koolide direktorid on 14. ametnikkude palgaastmel.

Põllutöökoolide õppejõud eranditult saavad tasu riigilt. Normid on järgmised:

Ülikooli lõpetanud õpetaja — 11. liik, 450 litti kuus
Mitte ülik. " " — 10. " 380 " "

Eriõppeainete eest (loomakasvatuse, ühistegevus), iga tunni eest tasu ülikooli lõpetanuile on 28,21 litti, mitte lõpetanuile 23,74 litti. Hariikkude ainetes eest on tunni tasu 1. järgu õpetajale — 18,75 litti, 2. järgu õpetajale 15,83 litti. Klassijuhataja saab eraldi 63,32 litti kuus. Direktor kuulub kas 10-dasse või 11. palgaastmesse ja peab sooritama vähemasti 5 nädalatundi. Ületundide eest eritasu. Raamatukoguhoidja saab 47,49 litti kuus. Kirjatööde parandamise eest 5% palgast. Lasteraha — a 20 litti kuus Iga 3-aastase teenistuse eest — 10% põhipalgast.

Töönorm. Algkoolides õppetöö kestab 1. septembrist 1. juunini. Jõuluvahaeag on 23. detsembrist 2. jaanuarini, lihavõttepühi üks nädal. Kirikupühi on aastas 13, riigipühi — 4. Nädalatundide arv, mis õpetaja peab sooritama, ühes arvatud ka usuõpetus ja käsitöö, kõigub 30--32.

Keskoolis õppetöö kestab 1. septembrist 20. juunini. Jõuluvahaeag kaks nädalat. Nädalatundide arv on antud ainult direktori kohta. Kunsti- ja muusikakoolides õpetaja peab andma vähemasti 12. nädalatundi.

Põllutöökoolis õppetöö kestab 1. oktoobrist 1. juunini 1. klassis ja 1. augustini 2. klassis svise praktikaga (põllutöökoolid on kaheaastase praktikaga). Õpetaja nädalatundide arv pole teada; direktor peab andma vähemasti 6 tundi nädalas, nagu mainitud eelpoolgi.

Organisatsioonide teated

Berliini pedagoogilised nädalad välismaalastele 29. juulist 11. augustini ja 12. aug. 26. aug. 1926 a.

Kasvatuse ja hariduse keskinstituudi välismaade osakond koos kunsti osakonnaga korraldab 29. juulist 11. au-

gustini kahenädalased kursused välismaade joonistamisõpetajale.

Õpitöö kursusel peab andma pildi saksa uuema joonistamisõpetuse eesmärkidest ja abinõudest ettekannete abil psühholoogiliste ja pedagoogiliste küsimuste üle ja iga päev vahelduvate õpi-

lastööde näituste kaudu. Samal ajal tehakse ka praktilisi töid.

Kursused peetakse Berlin-Schönebergi riiklikus kunstikoolis (Grunevald str. 1-5). Õppejõududeks on mainitud kunstikooli õpetajad kui ka avalikkude koolide joonistamisõpetajad. Osavõtmismaks on 40 saksa marka. Osavõtjate arv piirdub 20-ga. Osavõtta soovijad peavad teatama võimalikult pea hariduse ja kasvatuses keskinstituudi välismaade osakonnale (Auslandsabteilung des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht, Berlin W. 35) Portsamer Strasse 120).

Eelmainitud kursuste järele on pedagoogilised õpinädalad igasuguste koolide õpetajaile 12.—26-da augustini, kus esitatakse peamiselt uusimaid meetodilisi voole ettekannete näol, kusjuures peetakse silmas eriti kõrgemate- ja rahvakooli ümberkujundamist. Käsitatakse katsekooli probleemi, töökooli ja üldõpetust. Eriti rõhutatakse praktilist külge. Osavõtjate arv peab piirduma 40-nega. Osavõtmismaks — 30 Rm.

Keskool õpetajaile.

Et avalikkude algkoolide seadus nõuab õpetajailt keskkooli haridust, ja õpetajad, kel see puudub, ei suuda võistelda seminaride ja pedagoogiliste kursuste lõpetajatega, mitmed õpetajad on pöördunud E. Ö. L. poole palvega korraldada suvekursused keskkooli kursuse omandamiseks. E. Ö. L. leiab, et suvekursused ei võimalda omandada keskkooli kursust ta kava suuruse pärast, kuid siiski tuleb olla abiks nimetatud õpetajaile. Sellepärast Liidu juhatus on otsustanud asutada niisugune humanitaargümnaasium, mis võimaldaks õpetajal kodus töötades 3—5 a. jooksul sooritada keskkooli lõpueksam. See on täiesti võimalik, sel teel omandatakse kursusi erialadel ja õpitakse ülikooliski.

Koduste tööde juhtimiseks moodustatakse konsultantide komisjon, „pedagoogika nõukogu“, mis koosneb keskkooliõpetajaist. Suviti korraldatakse 4—6 nädalased kursused, kus selgitatakse ja korraldatakse kodusõpitud ja tehakse praktilisi töid. Kui õppija on valmis tööga mõnes aines, ta sooritab eksami komisjoni ees, mille esimeheks on haridus-

ministeeriumi esindaja ja liikmeiks gümnaasiumi õppejõud. Kõik eksamid sooritatud õppija saab humanitaargümnaasiumi lõputunnistuse, mis annab talle kõik keskkooli lõpetajate õigused.

Õpetajaile tasuks, kes juhivad koduseid töid ja suvekursuste kulude katmiseks, võetakse õpimaksuna 4000 mk. aastas. Keskkoolis võetakse läbi kolm võõrast keelt: esimene — saksa, teine — vene, kolmas — ladina keel. Vene keel on teiseks võõraks keeleks sellepärast, et ta ennetuntuna on kergem läbi võtta.

Õppijatele lubatakse valida vabalt aineid, sest selle all ei kannata töö.

Juba sel suvel korraldatakse kursused 19. juulist 20. augustini saksa, vene ja ladina keelis, matemaatikas ja joonistamises; on nähtud ette ka mõned tunnid muus aineis lektorite ja osavõtjate tutvunemiseks. Osavõtta soovijad peavad täitma neile kättesaadava ankeedi kahes eksemplaaris, teatama, kas nad vajavad korterit ja tasuma 2000 mk. õpimaksuks.

Pedagoogilised nädalad Võrus ja Kuresaares.

E. Ö. L. korraldab augusti kuu alul pedagoogilised nädalad Võrus ja Kuresaares, mille kavast loengud aktuaalsemate küsimuste üle algkooli pedagoogilises töös, võimaluse korral korraldatakse ka eeskujulikke tunde, õpetajate referaate ja läbirääkimisi.

Lektoreiks on hrad. E. Martinson, Ch. Brüller, Raam, Port ja prl. Aul järgmises aineis — emakeeles, matemaatikas, loodusloos, ajaloos ja pedagoogikas. Töö kestab 8—9 päeva, à 7 tundi.

Keila Õpetajate Ühing

korraldas kihelkonna koolidele koolitöö lõpul ühise õppekäigu Keila alevisse. Vaadeldi tehaseid, veskeid, trükikoda, postkontorit, kirikut jm. Peale selle olid kinos ettekanded ekraanil ja lõpuks metsas koolidevahelised mängud.

Osa võtsid Keila (umb. 180 õp.), Öhtu (76 õp.), Saue (59 õp.), Käesalu (62 õp.), Jälgimäe (25 õp.), Jogust (27 õp.) ja Klooga (20 õp.) koolid, kokku umbes 450 õpilast. K.

Balti riikide õpetajate IV rahvusvaheline konverents

Konverentsil 29. ja 30. juunil Tallinnas, Raua tän. algkooliruumides. Konverentsi eel tööde tegijaks oli meie Õpetajate Liit. Konverentsist võtsid osa: Eesti Õpetajate Liidu poolt — E. Martinson, A. Janson, M. Välbe, J. Piiskar, J. Kana, J. Kents, V. Uustalu ja J. Rummo; Läti Õpetajate Liidu poolt — P. Kula (Läti Õpetajate Liidu esimees), J. Ritinz, J. Strauberg, A. Stein, Fr. Vitenberg; Leedu Õp. Liidu poolt — B. Zigelis (Leedu Õp. Liidu esimees), A. Purenas.

Konverentsi avas Eesti Õpetajate Liidu nimel E. Martinson; juhatajateks valiti E. Martinson, A. Janson, ja M. Välbe, sekretärideks J. Piiskar, J. Rummo.

Konverentsi peäülesandeks on teostada Balti riikide õpetajate rahvusvahelise liidu loomist; tähendatud liidu põhikirja seati kokku eelmisel konverentsil Kaunasel.

Konverents võttis vastu Eesti Õpetajate Liidu juhatuse poolt esitatud Balti riikide Õpetajate Liidu töökava 1926/27. a.

Järjekordne üldine Balti riikide õpetajate kongress otsustati pidada Tallinnas, 1927 a. juunis. Samal ajal peab Eesti Õp. Liit oma 10. aastapäeva, millest siis savad külalistena suuremal arvul osa võtta ka naabermaade õpetajad.

Ülevaate koolist ja õpetajate seisukorrast möödunud aastal andsid: Eesti poolt — E. Martinson, Lätilt — dir. Ritinz ja A. Stein ja Leedult — prof. Purenas.

Balti riikide Õpetajate Liidu sekretariaadi (juhatuse) liigeteks valiti: Eestist — A. Janson; asemikuks J. Rummo; Lätist — P. Kula, asemikuks T. Witenberg; Leedust — B. Zigelis, asemikuks Polezki. Sekretariaadi asukohaks valiti Riia.

Arutused konverentsil möödusid haruldases üksmeelses ja sõbralikus meeleolus. Pärast konverentsi lõppu oli korraldatud E. Õ. Liidu poolt lõuna kõigile konverentsist osavõtjatele, millest võtsid osa ka haridusministeeriumi kooliosakonna juhataja G. Ollik ja haridusnõunik J. Kiivet.

Pikemalt konverentsist järgmises numbris.
R-o.

Kroonika.

Üleriiklik hariduspäev detsembris.

Haridusliit otsustas korraldada üle riiklik hariduspäev detsembri esimesel pühapäeval. Päev korraldatakse kohadel ja lähem korraldus jääb kohalike kude org-ide hooleks. Hariduspäeva ülesandeks on organiseerida seltskonda vabaharidustööle ja ühtlasi teha propagandat vabaharidustööle. Samal ajal viiakse läbi ka vabaharidustöö ainelise toetuse organiseerimine.

Balti riikide noorsoo pidustused

peetakse Riias 1927 a. Eesmärgiks on noorsoo omavaheline tutvunemine.

Karskusloengud seminaride lõpetajale

korraldas kõigis seminarides õpetajate karskuskasvatustööliit. Lektoriks oli J. Ebango, kes käsitas peamiselt karskusõpetuse korraldamisvõimalusi ja vabatahtliku lastekarskustöö organiseerimist ja tegevusvahendeid. Abiturientidele ja gati karskus-piltpostkaarte, juhiseid ja ülevaateid karskustööks ning raamat „Aegade Häläl“. Lend peetakse hästiõnnestunuks.

Rändava karskusõpetaja

on otsustanud seada ametisse õpetajate karskuskasvatustööliit. Karskusõpetaja ülesandeks on nõuandmine õpetajatele karskustöös, näitlikkude ja eeskujulikkude karskustundide andmine, karskuskoosolekute korraldamine, lootusringide ja noorsoo karskusringide asutamine ja nende tegevuse elustamine, kodukasvatus-, vabaharidus- ja karskusmeeste käsitlemine lastevanemate koosolekuil, sellekohase kirjanduse levitamine jne.

Üleilmlise Õpetajate Alkoholivastase Liidu koosolek

peetakse Tartus 21—29. juulini s. a. 1. üldkongressi eeskavas on järgmised kõned: prof. P. Pöld: „Kas täiskasvanute karskus on tarvilik karskustööks noorsoo keskel?“ dr. Max Queltli (Lausanné'st): „Kuidas äratada huvi karskusküsimuse vastu?“ Theo Gläss (Hamburgist): „Karskuse mõju noorsoo psüühikale“. 24. juulil üleilmlise õpetajate alkoholivastase liidu esindajate ja tegevlaste nõupidamine. Eeskavas ettekan ded üksikute maade tööst karskusõpetuse sisseseadmiseks; õpetajaskonna osa

võtt alkoholi vastasest võitlusest mitmesuguseil mail ja noorsoo osavõtt sest võitlusest. Määratakse kindlaks ka liidu asukoht. 26. juulil peetakse õpetajate karskuskoosolek teemale „karskusõpetus seadusliku alkoholivastase võitluse põhialusena“. Kõnelevad: prof. dr. R. Stecker Berliinist, pr. Alli Trygg-Helenius Helingort, Tartu seminaridir. J. Tork, Miss Cora Frances Stoddard Bostonist, dr. th. Dahlgren Malmöst ja prof. dr. R. Smola Viinist.

Tallinna koolide üldine võimlemispäev

peeti 6. juunil. Osa võttis 5500 õpilast. Päev õnnestus täielikult ja oli noorsoo sportvõimete suurepäraseks demonstratsiooniks.

Vene hariduspäev Petseris

peeti 6. juunil. Rahvariides lauljad kogu sid linnaplatsile, kust peale jumalateenistust ja seltskonnategelaste kõnesid mindi põllumeeste seltsi platsile, kus sooritati järgmine osa peost (spordiharjutused, märgilaskmised montekristodest, koorilaulud). Õhtul sealsamas olid näitemängud ja lõppeks tants. Päev oli ülemaakondlik; samasugused pidustused olid ka mujal Petserimaa tähtsamis kohis.

Noorte kevadpidustused

olid 5., 6. ja 7. juunil Tartus, Pärnus ja Rakveres.

Tartus oli eeskavas vabaõhuetenduseks R. Tagore „Ohver“, rongikäik läbi linna, pidulik avamine (J. Tõnissoni ja rektor Koppeli kõned), spordiolümpiaad, kontsert-plastika õhtu „Vanemuises“ ja lõppeks auhindade väljajagamine. Hea ilma tõttu noorte pidustused õnnestusid täielikult.

Pärnumaa noorte püha peeti Pärnus 5. ja 6. juunil. Esimesel päeval peeti peaproove ja õhtul etendati „Endlas“ „Traviat“ . Teisel päeval kanti ette

„Vilhelm Tell“ vabaõhuetendusena. Sooritati pidulik rongikäik. Kell 4 oli ühendatud kooride kontsert K. Leinuse juhatusel. Püha lõppes rahvapeoga „Endlas“. Tegelasi oli 2000. Konstateeritakse hiilgavat kordaminekut.

Virumaa noorte püha oli Rakveres 5. ja 6. juunil. Esimesel päeval sooritati spordivõistlused. Pealtvaatajaid oli umbes 2000. Teisel päeval oli peale kergetõustikuvõistlusi veel kontsertosa. Kontsertosas esines umbes 2000 lauljat. Avamiskõne pidas koolinõunik Linsi. Järgnes „ühine laul“ 58 koolilt õp. Meisiäise ja Rosenbergi juhatusel. Pidu jättis korraldajatele rahuldava sissetuleku ja osavõtjatele suure innustuse.

Tartu tehnikagümnaasiumi ümberkujundamine.

Tartu tehnikagümnaasiumi pedagoogika nõukogu on pööranud ettepanekuga oma ülalpidajate poole, ümberkorraldada gümnaasium kutselaadilisest tehnikakoolist puht-kutseliseks kesktehnikakooliks. Põhjuseks olevat võimalus anda õpilasilole tarviline ettevalmistus ülikooli astumiseks ja ühtlasi tegelikult tööks tehnilisel alal.

Haridusliidu asemikkudekogu koosolek

peetakse 20. juunil. Kõrval muu tuleb arutusele ja vastuvõtmisele 1927 a. eelarve, mis tasakaalustatud 4 miljoni peale. Samal koosolekul valitakse uus juhatus.

Juudi kultuurnõukogu

astus kokku 6. juunil juudi gümnaasiumis. Avas Dr. M. Klompus. Järgnes hulk tervitusi. Õhtusel koosolekul otsustati teostada kultuurautonoomia.

Õppetöö lõpp

kõigis koolides oli 11. juunil. Koolides peeti aktusi päevdkohaste kõnedaga, anti välja lõputunnistused, loeti ette haridusministri läkitus jne.

Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid.

Iseäralistest juhtumistest koolides teatatagu haridusministeeriumile (ha-mi ringkiri 22. IV. 26 Nr. 21212). Ha-mi kooliosakond tuleb meele koolijuhatajale, et nad on kohustatud teatama igast iseäralisest juhtumisest, mis peaks ette tulema õpilastega või õpetajatega kas koolis või väljaspool seda (nagu õpilaste või õpetajate kordasaadetud kohtulikult karistatavad süüteod, õnnetujuhtumised õpilastega või õpetajatega jne) maakonna- või linnakoolivalitsusele ja ka *otse-teel* ha-mi kooliosakonnale võimalikult veel samal päeval, mil juhtumine olnud või sellest teada saadud, kui tarvis — telegrammiga. Teateid ei tarvitse saata õpilaste eksimistest kooli distsipliini vastu, kui ka nende omavahelisi arusaamatusi. Juhtumistest, mille juurdlemisele asunud politsei- või kohtuvõimud, tuleb saata samas korras eelteade, peale asja lahendamist aga ülevaade asja käigust ja lahendusest.

Kulude vähendamine üldhariduslike koolide peale (ha-mi ringkiri 28. IV. 26 Nr. 21511). Haridusminister rõhutab ringkirjas koolivalitsusele ja keskkoolide juhatajale, et tuleb hoiduda üldhariduslike keskkoolide ülalpidamiskulude suurendamisest, võimalikult neid aga vähendada, sest riik ja omavalitsused vajavad raha 6-aastase alghariduse teostamiseks ja algkoolile järgneva täiendusliku ning kutsehariduse levitamiseks, üldhariduslike keskkoolide arv on aga suurem kui vaja.

Haridusministeerium palub 1926/27 õppeaastal koondada klasse keskkoolides nii palju, kui seda lubab õpilaste arv, koolilaud ja kooliruumid. Jgal juhusel ei või avada üheski keskkoolis, kus riik maksab õpetajate palgad, kõrvalklasse peale selle klasside arvu, mis nähtud ette iga sellase kooli juures vastavais ha-mi teadaandeis (1923 a. ja 1924 a. „Riigi Teataja“ nr. 116 ja 119/120).

Ei tohi kalkestada õppetööd koolides, mille ruumides teostatakse valimisi (ha-mi ringkiri 28. IV. 26 Nr. 21527). Haridusministeerium saatis koolivalitsusele ja koolijuhatajale sellekohase ringkirja.

Haridusministeeriumile alluvad asutused asugu 1927/28 eelarve kokkuseadmisele ha-mi ringkiri 30. IV. 26 Nr. 51357). Haridusministeerium palub kõiki alluvaid asutusi asuda 1927/28 aasta eelarve kokkuseadmiseks eeltööde tegamisele. Eelarve nomenklatuur jääb samaks, mis 1926/27 a. eelarves. Eriti aegsasti palutakse järele kaaluda kõik kavatsused ehituste ja remontide kohta, nende tehnilise läbiviimise asjus pöörduda ha-mi arhitekti poole. Iga remondi ja ka väiksema ehituse kohta tuleb kokku seada vajadusakt, selle kokkuseadmiseks kokku kutsutavasse komisjoni paluda ha-mi ja riigikontrolli esindajad, kuigi viimaste ilmumatus pole takistuseks akti kokku seadmisel. Suuremate ehituste asjus enne arvestuste tegemist tuleb rääkida läbi haridusministeeriumiga.

Eelarvete kokkuseadmisvorm ja esitamisaeg teatatakse eraldi.

Kooli teatelehtedele kantavad õppeained (ha-mi ringkiri 6. V. 26 Nr. 21529). Ha-mi kooliosakond teatab, et avalikkudes keskkoolides tulevad hindamisele ja kantakse kooli teatelehtedele ainult sunduslikud ja valitavad õppeained ja need mittesunduslikud õppeained, mis avalikkude keskkoolide seaduse §§ 29 ja 31 ja ha-mi määruse avalikkude keskkoolide tunnikavade kohta (1923 a. R. T. nr. 83) § 8 ja 10 korras koolide tunnikava võetud. Peale selle kooli poolt korraldatavaid ja hinnatavaid aineid olla ei saa.

Trükivea diendus (ha-mi ringkiri 10. V. 26 Nr. 21469). Ha-mi kooliosakond juhhib tähelepanu sellele, et Riigi Teatajas nr. 149 150 — 1920 väljakuulutatud ha-mi 8 sept. 1920 a. nr. 21833 määrmuses õpetajate registreerimise kohta on trükiviga ja sõna „kutseõigustega“ asemel tuleb lugeda „kutseõiguseta“.

Kesk- ja kaubanduskoolide õpilasi võib vabastada koolitööst eksamiteel (ha-mi ringkiri 11. V. 26). Ha-mi kooliosakond teatab, et kesk- ja kaubanduskoolide pedagoogika nõukogud võivad vabastada eksamile valmistamiseks harilikust koolitööst üheks või kaheks päevaks nende klasside õpilased, kellele määratud suulised eksamid.

Ajutisi tööjõude võib palgata vaid hädalisimaile tööle (ha-mi ringkiri 19. V. 26 Nr. 51562). Vabariigi valitsuse otsusel 14. maist s. a., riigiasutused võivad palgata ajutisi tööjõude ainult hädalisimate ajutiste tööde täitmiseks. Sellest tekkivad krediidi ülejäägid keskasutuse juhatajail tuleb teha kindlaks 1. juulini s. a. ja üles võtta lisaeelarvesse vastavaina vähendusettepanekuina.

Õppetöö lõpp tööstuskoolides (ha-mi ringkiri 15. V. 26 Nr. 21753). Ha-mi kooliosakond teatab, et tööstuskoolide puu- ja metallitöö osakonnis 1925/26 õppeaastal töö klassides lõpeb samal ajal kui keskkoolides, kuna praktiline töö kestab ka suvel — ühekuulise vaheajaga õpilastele, õppejõududele ja juhatajale. Koolivalitsus otsustab koolijuhataja ettepanekul, kas korraldatakse vaheaeg tervele koolile ühel ja samal ajal või vaheldamisi osade kaupa.

Haridusministeerium nõuab andmeid õpetajate ja koolinõunikkude kohta (ha-mi ringkiri 18. V. 26 Nr. 51577). Koolivalitsusi palutakse saata ha-mile hiljemalt 30. juuniks s. a. — 1927/28 a. riigi eelarve tarvis täpsed andmed õpetajate ja koolinõunikkude kohta. Aluseks võetagu k. a. mai kuu andmed õpetajate arvu, palgaastmete ja makstud summade suuruse üle. Opetajate arv tuleb arvata välja ringkirjaga 18. III. 26 nr. 5547 nõutud kava järele.

Laste abiraha arvestamisel tuleb võtta arvesse elukallidusliigid.

Kui 1926/27 õppeaasta algul selgub, et 1927/28 eelarve aasta peale on ette näha õppejõudude arvu suurenemine või vähenemine, ja palga summad muutuvad selle tagajärjel, muudatuste kohta esitada ha-mile andmed hiljemalt 10-daks septembriks 1926.

Eesti Õpetajate Liidu

väljaandel hakkas ilmuma 15. detsembrist 1925 aastal

noorsoo-ajakiri

NOORUSMAA

Noorusmaa pakub noorsoole valitud algupärast ja tõlke-ilukirjandust: novelle, romaane, näidendeid, luuletusi, tuues sellekaasas kirjanduslikke vaatlusi, biograafiaid, teateid, päevastundmusi jne.

Noorusmaa tutvustab noorsugu kunstilмага, tuues kunstireproduksioone, joonistusi, teateid, vaatlusi ja andmeid kunstielust.

Noorusmaa toob valitud huvirikkaid illustreeritud populaar-teaduslikke kirjutusi kõigilt teadusaladelt.

Noorusmaa võtab osa ustava sõbrana noorsoo isetegevusest, enesemääramisest ja avaldusist.

Noorusmaa käsitleb kultuurilise tähtsusega päevastundmusi.

Noorusmaa pakub vaimurikast ajaviidet, mõttevahetust ja praktilisi õpetusi.

Noorusmaa on „Noorte vallaga“ avatud kõigile kasvavatele noortele.

Noorusmaale on lubanud kaastööd järgmised kirjanikud, kunstnikud, kooli- ja haridustegelased: H. Adamson, N. Andresen, J. Elango, A. Elango, A. Jürgenstein, E. Kuusik, J. Kuulberg, J. Kärner, M. Nurmik, N. Mei, M. Metsanurk, F. V. Mikkelsaar, J. Mändmets, N. Nurmisto, J. Parijõgi, E. Raadik, A. Remmel, R. Roth, H. Roos, M. Sillaots, K. E. Sööt, A. H. Tammsaare, P. Vallak, E. Vilde.

Toimetus: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson, vastutav toimetaja E. Martinson.

Noorusmaa ilmub kaks korda kuus, iga number 24 suurt lehekülge
Tellimishind: Poolaastas 200 mrk., üksiknumber 20 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Kõnetr. 14-63.